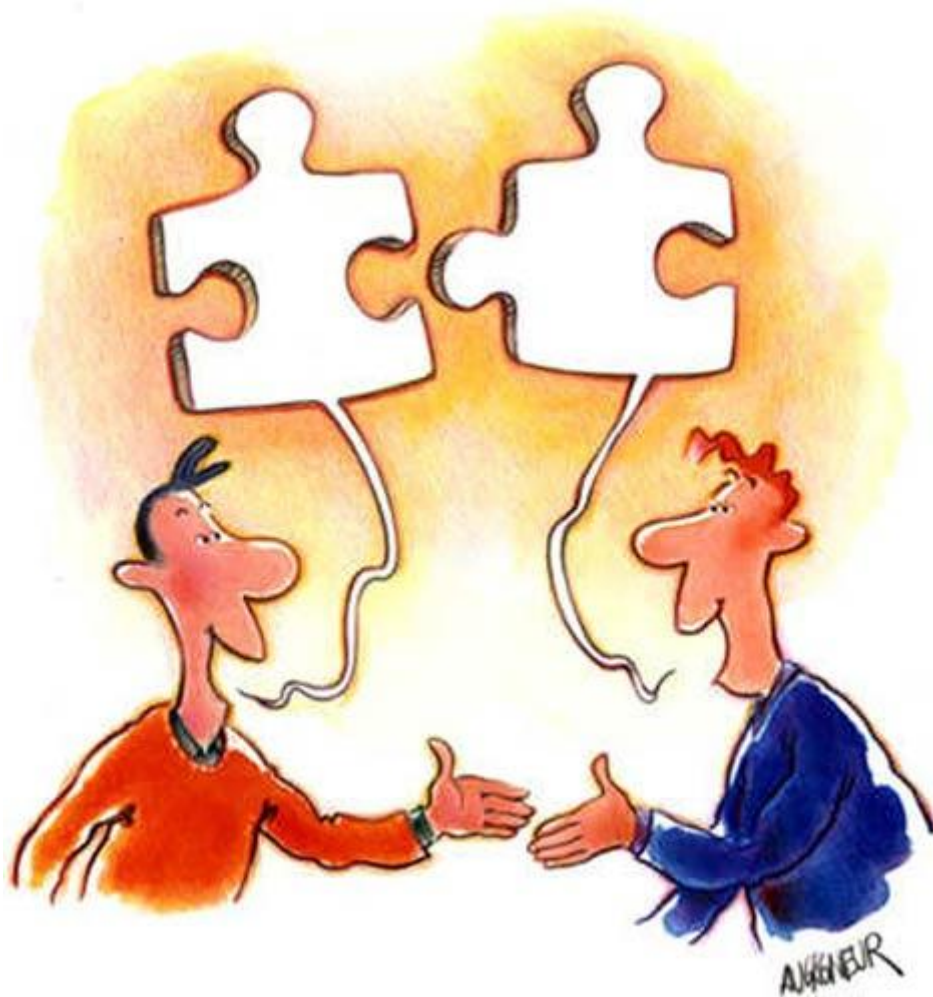

De OSDE methode

Het toepassen van 'Open Spaces for Dialogue and Enquiry'
in lessen maatschappijleer

Onderzoek van onderwijs

Onderzoek van onderwijs (Master LVHOM)
Student Leonie Tjoonk (s0155780)
Begeleider M. Jeliaskova

4 april 2012

"I cannot teach anybody anything, I can only make them think."

Socrates.

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoek van onderwijs dat ik geschreven heb voor het afsluiten van de Masteropleiding leraar Voortgezet Hoger Onderwijs maatschappijleer en maatschappijwetenschappen.

Ik heb de mogelijkheden voor het toepassen van de OSDE methode onderzocht binnen een 4 VWO klas op een school waarvan ik de naam in dit verslag niet zal noemen, ik zal hier dan ook aan refereren als 'de school'. De naam van de docent zal ik tevens niet bekend maken. Ik zal hem 'de (huidige) docent' noemen. De methode is voor zover bekend nog niet toegepast in het Nederlandse curriculum van maatschappijleer. Het was dan ook een uitdaging om de methode zowel letterlijk als figuurlijk te vertalen naar een Nederlandse lessituatie. Ik heb dan ook veel geleerd van dit onderzoek.

Omdat ik na het van start gaan van de afstudeerperiode een fulltime baan in loondienst heb gevonden is mijn afstuderen van deze opleiding vertraagd. Dit is jammer, maar ik ben toch blij dat ik de kans gegrepen heb.

Graag wil ik van deze gelegenheid gebruik maken om allereerst bij deze mijn begeleidster, Margarita Jeliakova te bedanken. Ik wil haar bedanken voor haar flexibiliteit om mij tijdens het opzetten en uitvoeren van het onderzoek op afstand te coachen en te voorzien van opbouwende kritiek.

Daarnaast bedank ik de huidige docent voor de hulp, tijd en ondersteuning bij het uitvoeren van het onderzoek en mijn stage.

Ook de leerlingen die hebben meegewerkt aan mijn onderzoek wil ik bij deze bedanken, zonder hun inzet en feedback was mijn onderzoek niet compleet geweest.

Leonie Tjoonk MSc.

1 Inhoud

1	Inhoud	4
2	Inleiding	7
3	Onderzoeksopzet.....	9
3.1	Aanleiding	9
3.2	Doel van het onderzoek.....	9
3.3	Centrale vraag.....	9
3.4	Hypothesen	11
3.5	De doelgroep.....	12
4	Onderzoeksmethode.....	13
	Het onderzoeksdesign	13
4.1	Literatuurstudie	14
4.2	Interviews.....	14
4.2.1	interviews met huidige docent.....	14
4.2.2	Schriftelijk interview : Feedback formulieren	14
4.2.3	Focus group interview	15
4.3	Observatie	16
5	De school	17
5.1	Beschrijving van de school	17
5.2	Beschrijving van de twee klassen door de huidige docent	17
5.3	Beschrijving van het gebruikte lesboek voor het vak maatschappijleer	18
6	Deelvraag 1: Wat is de OSDE methode?	19
6.1	Historie.....	19
6.2	De principes van de OSDE methode	20
6.3	Doel van de methode.....	20
6.3.1	Kritische geletterdheid en onafhankelijk denken	21
6.4	Andere rol van de docent	21
6.5	Stapsgewijze methode	22
6.6	Regels.....	23
6.7	Conclusie	24
7	Deelvraag 2: Wat is de samenhang tussen het vak maatschappijleer en de OSDE methode?	25
7.1	Het vak maatschappijleer	25

7.2	De exameneisen.....	25
7.3	Hoe past de OSDE methode in het vak maatschappijleer?	26
7.3.1.	Burgerschapsvorming.....	26
7.3.2	Kritisch denken	28
7.4	Conclusie	28
8	Deelvraag 3: Wat is de lesstijl van de huidige docent en in hoeverre verschilt de OSDE methode van de discussievorm en die tot nu toe wordt toegepast binnen de 4 vwo klassen door de docent? 29	
8.1	Beschrijving lesstijl huidige docent	29
8.2	Beschrijving van een les waarin de huidige docent een discussie leidt op de manier zoals hij deze normaal ook in zijn lessen toepast	29
8.3	Conclusie: overeenkomsten en verschillen met de OSDE methode.....	31
9	Deelvraag 4: Hoe is de OSDE methode toegepast in de door mij gegeven lessen?.....	33
9.1	Les 1 groep 2; Kritisch denken	33
9.1.1	Lesplan les 1	34
9.2	Les 2 groep 2; de OSDE methode toepassen	37
9.2.1	Lesplan les 2 OSDE methode	38
10	Deelvraag 5: Welke ervaringen hebben de leerlingen opgedaan met de methode?.....	41
10.1	Feedback formulieren.....	41
10.1.1	Open vragen	41
10.1.2	Analyse van de stellingen	42
10.2	Focus group interview.....	44
10.3	Conclusie	45
10.3.1	Inhoudelijk.....	45
10.3.2	Vorm.....	45
10.3.3	Persoonlijk.....	45
11	Deelvraag 6: Wat vindt de huidige docent van de toepassing van de methode?	46
11.1	Conclusie	47
12	Deelvraag 7: Hoe ervaar ik de methode zelf als lesgever?	48
12.1	Conclusie.....	49
12.1.1	Lesdoelen bereikt?	49
13	Conclusies en aanbevelingen	51
13.1	Inleiding.....	51
13.2	Hypothesen	51
13.3	Conclusie	54
13.4	Aanbevelingen	54

13.5 Validiteit en betrouwbaarheid.....	55
13.5.1 Validiteit	55
13.5.2 Betrouwbaarheid.....	56
13.5.3 Triangulatie.....	57
Geraadpleegde literatuur en websites.....	58
Literatuur.....	58
Geraadpleegde websites	59
Bijlage I: Interview 1 De huidige docent, vóór de OSDE methode.....	60
Bijlage II: Interview 2 De huidige docent, na de OSDE methode	63
Bijlage III: Les 1, groep 2 Kritisch denken	65
Bijlage IV: Les 2, groep 2 OSDE methode	69
Bijlage V: Feedback formulier Les 2.	82
Bijlage VI Grove data open vragen feedbackformulier	83
Bijlage VII Vragen van het focus group interview groep 2	87

2 Inleiding

Dit onderzoek is ter afsluiting van het vak 'onderzoek van onderwijs' voor de master Leraar VHO Maatschappijleer.

Tijdens mijn stage lessen op de school heb ik gemerkt dat het soms moeilijk was de lessen over het thema pluriforme samenleving vorm te geven. Ik gebruikte op de school het lesboek van de Delphi-methode¹ in havo en vwo. In dit boek zit een paragraaf over het verband tussen criminaliteit en etnische minderheden. Het boek legt uit dat criminaliteit het meeste voorkomt 'op de laagste sporten van de sociaaleconomische ladder'. Veel mensen uit de grootste groepen etnische minderheden behoren tot deze onderste laag. Daarom mag volgens het boek verwacht worden dat deze mensen in deze groepen zich vaker schuldig maken aan criminaliteit. In de klassen waar ik les gaf werd echter snel een verkeerde conclusie getrokken: alle etnische minderheden zijn criminelen. Met dit soort controversiële onderwerpen moet voorzichtig omgegaan worden.

Tijdens mijn opleiding is er in de lessen vakdidactiek extra aandacht besteed aan het lesgeven in controversiële onderwerpen. Dit zijn onderwerpen als seksuele geaardheid, geloof en discriminatie. De attitudes van leraren maatschappijleer jegens controversiële onderwerpen worden door C. Oulton beschreven in het artikel 'Controversial issues - teacher's attitudes and practices in the context of citizenship education'. Uit het artikel blijkt dat er aandacht besteedt moet worden aan het leren lesgeven in controversiële onderwerpen. Veel leraren hebben dit niet gehad in hun vooropleiding. Hier moet verandering in komen. Tevens moeten leraren volgens Oulton ook ondersteund worden in het lesgeven in controversiële onderwerpen als zij al aan het werk zijn.² Met dit onderzoek wilde ik een werkvorm onderzoeken die de docent kan ondersteunen bij het lesgeven in controversiële onderwerpen bij het vak maatschappijleer.

Een werkvorm die erg geschikt is om te gebruiken bij het lesgeven hierin is de OSDE methode. Dit staat voor **O**pen **S**paces for **D**ialogue and **E**nquiry. Tijdens de lessen hebben we het stuk 'OSDE briefing' gelezen en besproken. Dit artikel staat op de website www.osdemethodology.ogr.uk. Het stuk is geschreven door het Centre for the study of Social and Global Justice dat zich bevindt aan de University of Nottingham.

De OSDE methode bestaat uit een aantal beginselen om een dialoog aan te gaan en 'de ruimte hiervoor te openen en te sluiten'. Het leert de leerlingen onafhankelijk te denken en stimuleert kritische geletterdheid. Ze leren hoe aannames zijn opgebouwd. De OSDE methode is een goede manier om controversiële onderwerpen in een open omgeving te bespreken.

De OSDE methode leert leerlingen door op een kritische manier naar zichzelf en anderen (zelfs de docent) te kijken, niet alleen op de manier die ze aangeleerd is. Dit zorgt voor een zuivere redenatie. Wat mij aanspreekt in de OSDE methode is dat het belang van een veilige atmosfeer in de klas voorop staat.

¹ J. de Kievit e.a. *Delphi Maatschappijleer 2e fase*, ThiemeMeulenhoff. Derde druk Utrecht/Zutphen, 2007.

² Oulton, Ch. et al, *Controversial issues - teacher's attitudes and practices in the context of citizenship education*, in: *Oxford Review of Education*, vol.30, No. 4, December 2004, 489 - 507

Binnen deze veilige atmosfeer moet het mogelijk zijn voor iedereen om zijn of haar mening te uiten. Ik verwachtte ook dat op deze manier meer leerlingen actief mee zullen (durven) doen in discussies en niet automatisch de mening van de groep zullen overnemen.

Het klassieke beeld van de docent die de wijsheid in pacht heeft vervalt totaal in deze methode. Het gaat er namelijk van uit dat niemand alle antwoorden weet en alle informatie incompleet is. De docent krijgt hierdoor een meer coachende, faciliterende rol. Een rol die mij als docent erg aanspreekt.

Voor mijn onderzoek van onderwijs heb ik dan ook onderzocht of de OSDE methode ook toegepast kan worden in het Nederlandse onderwijs bij het vak maatschappijleer. Als onderwerp van mijn lessen heb ik een controversieel onderwerp gekozen, namelijk discriminatie.

3 Onderzoeksopzet

3.1 Aanleiding

De huidige docent heeft aangegeven dat hij graag gebruik zou maken van nieuwe werkvormen. Dit, omdat hij het idee heeft dat hij met zijn huidige werkvormen tegen zijn grenzen aanloopt en de leerlingen soms niet goed kan bereiken. Hierdoor doen zij niet altijd actief mee met de lessen. Ik wilde dan ook een nieuwe werkvorm introduceren binnen maatschappijleer op de school, namelijk de OSDE methode. Dit heb ik gedaan door het geven van twee lessen op mijn vorige stageschool. Ik heb hier lesgegeven in twee 4 vwo klassen van de huidige docent, mijn stagebegeleider destijds.

3.2 Doel van het onderzoek

Het doel van het onderzoek van onderwijs was het toetsen van de toepasbaarheid van de OSDE methode in het Nederlands curriculum maatschappijleer op de school in 4 vwo klassen van de huidige docent. Daarnaast wilde ik weten hoe de OSDE methode in de praktijk wordt ervaren, door zowel de docent als de leerlingen. Er zijn nog geen resultaten bekend over het toepassen van de methode in het Nederlands curriculum. Het onderzoek heeft daarom een explorerend karakter. Omdat het onderzoek zich enkel richt op twee klassen van één school is er sprake van een casestudy.

3.3 Centrale vraag

Om een duidelijke richting te geven aan dit onderzoek heb ik de volgende hoofdvraag geformuleerd:

Hoe word het toepassen van de OSDE methode op leerlingen van 4 VWO van de school binnen het vak Maatschappijleer ervaren door zowel docent als leerlingen en wat moet er eventueel aangepast worden om de methode goed te laten aansluiten bij het Nederlands curriculum?

Om de hoofdvraag te beantwoorden is als eerste deelvraag 1 'Wat is de OSDE methode?' beantwoord. Bij het beantwoorden van deze deelvraag zijn de historie, de principes, de doelstellingen en de rol van de docent besproken. Het antwoord op de deelvraag is verkregen middels literatuurstudie. De website <http://www.osdemethodology.org.uk/> dient als grootste informatiebron. Op deze website zijn tevens links naar diverse artikelen te vinden welke ook zijn besproken in de lessen vakdidactiek. Het doel van deze deelvraag was het definiëren van de OSDE methode.

In deelvraag 2 'Wat is de samenhang tussen het van maatschappijleer en de OSDE methode?' wordt het vak maatschappijleer met haar doelstellingen en exameneisen besproken. Daarnaast wordt bij het beantwoorden van deze deelvraag aandacht besteed aan de begrippen kritische geletterdheid en onafhankelijk denken. Ook komt het begrip burgerschapsvorming naar voren. De informatie benodigd voor het beantwoorden van de deelvraag is tevens verkregen middels literatuurstudie. Naast de website van de OSDE methode is hier Informatie van het SLO, het Handboek Vakdidactiek Maatschappijleer en diverse artikelen van Van Gunsteren, de Winter en Jackson³ die wij hebben besproken in de lessen vakdidactiek. Deze informatie is verwerkt in hoofdstuk 7.

³ - WRR (H. van Gunsteren), Eigentijds Burgerschap, 1992

- De Winter, Micha, Democratie-opvoeding versus de code van de straat, in: De Winter et al. (eds.) Opvoeding in democratie, SWP Amsterdam, 2006

- Jackson, J., Hoe geef je les in kritisch burgerschap? in S&D, 9/20081

Om te onderzoeken of de OSDE methode aansluit bij de lesstijl en de huidige manier van lesgeven in de 4 vwo klassen van de huidige docent is deelvraag 3 geformuleerd: 'Wat is de lesstijl van de huidige docent en in hoeverre verschilt de OSDE methode van de discussievorm en die tot nu toe wordt toegepast binnen de 4 vwo klassen door de docent?' Op basis van de verschillen en overeenkomsten tussen de OSDE methode en de huidige manier van lesgeven heb ik de twee lessen vormgegeven. Om de lesstijl en -structuur van de huidige docent te onderzoeken heb ik een interview met hem gehouden en een les geobserveerd waarin hij een les geeft met daarin een discussievorm die hij het meest toepast. Ik heb de lesstructuur, regels en doelstellingen van zijn lessen en de OSDE methode vergeleken met elkaar.

In deelvraag 4 'Hoe is de OSDE methode toegepast in de lessen?' is beschreven hoe de methode is verwerkt in twee lessen die ik heb gegeven. Ik heb voor deze lessen twee PowerPoint presentaties gemaakt. Het lesmateriaal is gebaseerd op lesmateriaal en een voorbeeld les op de website <http://www.osdemethodology.org.uk/>. Ik heb twee lessen gegeven. Mijn doel voor de eerste les was het aanleren van de vaardigheden van het kritisch denken. Dit, om de daaropvolgende les waarin de OSDE methode wordt toegepast soepel te laten verlopen. De OSDE methode bestaat voor een groot deel uit kritisch denken.

In de tweede les wordt de OSDE methode geïntroduceerd en toegepast in de klas. Mijn doelen voor deze les waren leerlingen actief laten participeren in de discussie en kritischer naar hun eigen standpunten en opvattingen laat kijken. In deze les kon ik tevens testen of de methode toegepast kan worden in een 4 vwo klas op de school en of er eventueel aanpassingen gemaakt moesten worden in de les. Middels een feedback formulier is na de lessen onderzocht wat de leerlingen hebben geleerd van de methode en welke uitwerking het gebruik van de methode heeft gehad. Tevens heb ik een focus group interview gehouden waarbij de hele klas is ondervraagd.

De resultaten van de feedback formulieren en het focus group interview zijn verwerkt in de vijfde deelvraag: 'Welke ervaringen hebben de leerlingen opgedaan met de OSDE methode?'. De leerlingen hebben de toepassing van de methode ondergaan en kunnen daardoor aangeven hoe zij deze ervaren hebben. De beantwoording van de deelvraag zal dan ook grotendeels gebaseerd zijn op meningen van leerlingen.

Om de mening van de huidige docent over de OSDE methode te beschrijven is deelvraag 6 geformuleerd: 'Wat vindt de huidige docent van de klas van de toepassing van de methode?' Deze vraag is beantwoord door na de toepassing van de methode een interview te houden met de docent.

In de laatste deelvraag 'Hoe ervaar ik de methode zelf als lesgever?' is beschreven hoe ik het lesgeven met de methode zelf heb ervaren en of mijn lesdoelen bereikt zijn.

Nadat de deelvragen zijn beantwoord zal de hoofdvraag worden beantwoord in de conclusie. Verder zullen er aanbevelingen worden gedaan om het toepassen van de OSDE methode in 4 vwo klassen op de school te verbeteren.

3.4 Hypothesen

Aan de hand van de bovenstaande deelvragen zijn vooraf de volgende hypothesen geformuleerd:

1. 'Er is sprake van een samenhang tussen het vak maatschappijleer en de OSDE methode. Hierdoor past het goed in het Nederlands curriculum van Maatschappijleer'.

De methode past goed in het curriculum maatschappijleer als deze geschikt is om de domeinen van het vak maatschappijleer te behandelen en vaardigheden ontwikkelen die in de exameneisen van het vak vermeld staan. Ik heb aan de hand van de exameneisen bepaald in hoeverre de methode bruikbaar is bij het aanleren van de vaardigheden en inhoud, namelijk het onderwerp discriminatie.

2. 'De leerlingen hebben positieve ervaringen opgedaan met OSDE methode.'

Ik verwachtte dat de leerlingen de structuur van de les prettig zouden vinden en dat deze makkelijk te begrijpen was.

3. 'De OSDE methode laat leerlingen actief participeren in de discussie'.

Tijdens mijn stage lessen heb ik gemerkt dat leerlingen niet over elk onderwerp even gemakkelijk hun mening geven, dit is zeker het geval bij controversiële onderwerpen. Vaak zijn er een paar leerlingen die het voortouw nemen, de rest sluit erbij aan. Ik verwachtte te bereiken dat leerlingen actiever mee zullen doen door het creëren van de veilige ruimte.

4. 'De OSDE methode laat leerlingen kritischer kijken naar hun eigen standpunten en opvattingen kijken'.

Door actieve deelname zullen meer meningen en inzichten in de groep komen. Op deze manier zullen leerlingen elkaar en anderen wellicht beter begrijpen. Hierdoor hoopte ik dat ze kritischer gaan kijken naar hun eigen standpunten en opvattingen.

5. 'De OSDE methode wijkt af van de huidige lesstijl en discussievorm die tot nu toe wordt toegepast door de docent. De huidige docent van de klas vindt de toepassing van de methode een aanvulling op zijn huidige lesprogramma.'

Doordat ik tijdens mijn stage al op de hoogte was van de lesstijl van de huidige docent wist ik dat deze zou afwijken van de OSDE methode. Ik verwachtte dat de huidige docent de methode doordat deze anders is een aanvulling zou zijn op de huidige gehanteerde methode en geschikt zou zijn om controversiële onderwerpen te bespreken.

6. 'De OSDE methode past bij mijn lesstijl, ik ervaar het lesgeven met de methode als prettig'.

Door de artikelen die zijn besproken in de lessen vakdidactiek had ik een goed beeld van wat de OSDE methode inhield. Ik verwachtte dat de methode zou aansluiten bij mijn lesstijl en dat ik het lesgeven met de methode daardoor als prettig zou ervaren.

3.5 De doelgroep

Ik heb lesgegeven in twee 4 vwo klassen op de school. Omdat de huidige docent ten tijde van het onderzoek slechts twee 4 vwo klassen had was het niet mogelijk het onderzoek uit te voeren over een groot aantal klassen.

De totale groep onderzochte leerlingen is vrij klein, omdat deze slechts bestaat uit twee klassen. Beide klassen bestonden tijdens de les waarin het feedbackformulier gebruikt werd uit 15 leerlingen. Bij het onderzoeken van een kleine groep worden veelal kwalitatieve onderzoeksmethoden gebruikt. Kwalitatief onderzoek is vooral verkennend en inventariserend van aard. Zie paragraaf 5.2 voor een uitgebreide beschrijving van de doelgroep.

4 Onderzoeksmethode

Om te de toepasbaarheid van de OSDE methode in het Nederlands curriculum maatschappijleer te meten en daarnaast te weten te komen hoe de OSDE methode in de praktijk wordt ervaren is het volgende onderzoeksdesign ontworpen:

Het onderzoeksdesign

De OSDE methode is in twee lessen toegepast op een beperkt aantal leerlingen van slechts één niveau. De methode is echter een manier van werken en niet iets om slechts in twee lessen uit te proberen. Gezien de beschikbare tijd heb ik voor een pre-post quasi experimenteel design gekozen.⁴

Bij een quasi-experiment worden de effecten onderzocht met test- en controlegroepen die niet willekeurig zijn samengesteld. Er is in mijn onderzoek gebruik gemaakt van twee bestaande groepen, er is daarom geen sprake van willekeurige samenstelling (randomisatie).

In dit quasi experiment wilde ik het effect van het toepassen van de OSDE methode op een klas onderzoeken (experimentele groep). Dit wilde ik dit vergelijken met een 4 vwo klas van dezelfde docent waarop de OSDE methode niet is toegepast (controlegroep).

Voor het gemak deel ik deze klassen in als groep 1 en groep 2. Voor een uitgebreide beschrijving van deze groepen zie paragraaf 5.2. In de eerste week heb ik aan groep 2 een les gegeven over kritisch denken. Groep 1 heb ik de eerste week buiten beschouwing gelaten. Zij zijn de controlegroep.

In schema ziet het quasi experiment er zo uit:

Week	Groep 1	Groep 2
1	Interview met de huidige docent over huidige lessen en gang van zaken	
1	-	Les kritisch denken
2	Gewone discussievorm in een les van de huidige docent. Ik observeren, laten invullen van feedback formulier	OSDE les, laten invullen van feedback formulier
3	-	Focus group interview
3	Interview met de huidige docent over de OSDE methode	

Het onderzoek is gebaseerd op een case study. Bij deze case study zijn de volgende onderzoekstechnieken gebruikt:

1. Literatuurstudie (deskresearch)
 - 1a. Lesontwerp aan de hand van de literatuurstudie
2. Interviews
3. Observatie⁵

Hieronder wordt toegelicht waarom voor de verschillende waarnemingstechnieken is gekozen.

⁴ Shadish, W.R., Cook, T.D., & Campbell, D.T. (2002). *Experimental and Quasi-Experimental Designs for Generalized Causal Inference*. Boston: Houghton-Mifflin.

⁵ Yin, Robert K. *Applications of case study research*. SAGE Publications Ltd. januari 2003

4.1 Literatuurstudie

Ik heb eerst de OSDE methode onderzocht middels literatuurstudie. Om een goede indruk te krijgen over de geschiedenis, de inhoud en de toepassing tot nu toe van de OSDE methode heb ik voornamelijk gebruik gemaakt van de website www.osdemethodology.org.uk. Deze website biedt informatie over het ontstaan en het toepassen van de OSDE methode.

Er zijn ook voorbeeldlessen op deze website te vinden over kritisch denken en lessen om de OSDE methode toe te passen in de klas. Van deze voorbeeldlessen heb ik gebruikt gemaakt om mijn lessen vorm te geven (deelvraag 4).

In de lessen vakdidactiek hebben wij tevens veel informatie gekregen over de OSDE methode, Critical Thinking⁶, het omgaan met controversiële onderwerpen en het begrip burgerschapsvorming.

Deze artikelen heb ik nogmaals doorgenomen. Achterin dit verslag is een bronnenlijst toegevoegd. Met deze informatie was ik in staat om deelvraag 1 'Wat is de OSDE methode?' te beantwoorden.

Naast deze artikelen heb ik gebruik gemaakt van informatie van het SLO en het Handboek vakdidactiek maatschappijleer om te onderzoeken wat de samenhang is tussen de OSDE methode en het vak maatschappijleer (deelvraag 2).

4.2 Interviews

4.2.1 interviews met huidige docent

Om de mening van de docent over de OSDE methode te verkrijgen heb ik twee interviews met de huidige docent gehouden. Omdat hij de huidige docent is van de leerlingen kan hij hierdoor goed de gedragsveranderingen zien bij zijn leerlingen.

Een interview is een goede manier om veel informatie te verkrijgen in een relatief kort tijdsbestek. Het voordeel van het interview met de huidige docent was dat ik kon doorvragen na een antwoord om een duidelijker beeld te krijgen van zijn mening over de methode.

Het doel van het eerste interview, voorafgaand aan de lessen, was de huidige gang van zaken door te nemen. Hiermee doel ik op gebruikte werkvormen zoals de discussie of vraag en antwoord. Daarnaast wilde ik graag weten of de leerlingen uit zichzelf al meededen met discussies en al iets wisten over kritisch denken.

Na afloop van de lessen hield ik nogmaals een interview met de huidige docent. Het doel van dit interview was te weten komen wat hij vond van de gebruiksvriendelijkheid en toegevoegde waarde van de methode. Dit interview is uitgewerkt in hoofdstuk 10.

Voor de uitgewerkte interviews, zie bijlagen I en II. De antwoorden van de interviews zijn uitgewerkt in hoofdstuk 8 en hoofdstuk 11.

4.2.2 Schriftelijk interview : Feedback formulieren

Na de tweede les heb ik aan de leerlingen van groep 1 en 2 feedback formulieren (bijlage V) uitgedeeld. Op deze formulieren konden zij aangeven hoe zij de lessen ervaren hebben.

⁶

- Open space education: Critical thinking: what is it and why it counts?
- V. Androtti, OSDE Critical thinking Course, CSSGJ

Door het invullen van de vragen over opvattingen, houdingen, voorkeuren, gedragingen, ervaringen en waarderingen van de lessen kon ik een vergelijking maken tussen de groep die les had gekregen met de OSDE methode en de groep die een les kreeg discussievorm die zij normaal gesproken ook krijgen van hun huidige docent. De antwoorden van de feedback formulieren zijn uitgewerkt in hoofdstuk 10.

Het grootste voordeel aan de feedback formulieren is tegelijkertijd een nadeel: de anonimiteit. De kans op sociaal wenselijke antwoorden wordt kleiner. Maar er bestaat ook het risico op het niet serieus beantwoorden van de vragen omdat leerlingen geen zin hebben om de vragen te beantwoorden.

4.2.3 Focus group interview

Een belangrijke kwalitatieve onderzoeksmethode is het focus group interview⁷. Na het geven van de lessen heb ik een focus group interview gehouden om zo te meten wat de mening van de leerlingen is over de gebruiksvriendelijkheid van de OSDE methode. Dit is met enkel de feedback formulieren niet mogelijk, omdat hierbij niet doorgevraagd kan worden op antwoorden.

Ik heb het focus group interview dan ook gebruikt om de uitkomsten uit de feedback formulieren verder uit te diepen.

In week 3 had ik een focus group interview met groep 2. De vragen die ik gesteld heb zijn opgenomen in bijlage VII. De uitkomsten van het focus group interview zijn uitgewerkt in hoofdstuk 10. Met deze vragen wilde ik erachter komen hoe de leerlingen de les hebben ervaren. Daarbij vond ik het belangrijk of ze de methode begrepen en dus gemakkelijk mee konden doen met de les. Bij een focus groep kan er naast de antwoorden die de leerlingen tevens gekeken worden naar de manier waarop zij het antwoord geven en de sfeer die er in de klas heerst. Ook kunnen leerlingen een antwoord toelichten.

Ik heb voor het focus group interview gekozen omdat het een exploratieve verkennende onderzoekstechniek is. Het onderzoek is in dit geval exploratief van karakter. Er bestaat nog geen informatie over toepassing van de OSDE methode in Nederland.

De groep leerlingen die wordt onderzocht is klein en leent zich bij uitstek voor het houden van een focus group interview. Een focus group is meer dan een groepsinterview. Het draait niet alleen om de interactie tussen de discussieleider en de leerlingen, maar vooral ook om de interactie tussen de leerlingen onderling. Leerlingen kunnen elkaar stimuleren en op elkaar reageren.

⁷ Morgan, D.L. (1997) Focus Groups as Qualitative Research, qualitative Research Methods Series, Vol. 16, second petitiën, Sage Publications, Inc. ISBN: 9-780761-903437

Door deze discussie kan een focus group veel rijkere informatie opleveren dan allemaal afzonderlijke interviews.⁸

Er is onderzoek gedaan naar het gebruik van het focus group interview bij leerlingen door Whitney. Hieruit bleek dat leerlingen vaak open en eerlijk antwoorden op de gestelde vragen. De leerlingen gaan tijdens het focusgroep interview met elkaar in discussie. De onderzoeker geeft aan dat leerlingen graag willen meedenken en –praten over de onderwerpen die hun aangaan.⁹

Een ander voordeel van het focus group interview is het feit dat leerlingen elkaars antwoorden kunnen valideren en controleren. Op deze manier kan er gemakkelijk een onderscheid worden gemaakt in de verschillen in mening van de groep.¹⁰

4.3 Observatie

De lessen zijn opgenomen op video. Deze konden daarna geobserveerd worden. Dit, om de beelden later te observeren om zo de lichaamstaal en de participatie van leerlingen nog eens goed door te nemen.

Tijdens het observeren van de door de huidige docent gegeven normale les met discussie heb ik gelet op de structuur van de les en de discussievorm die gebruikt werd. Daarbij heb ik het gedrag van zowel docent als leerlingen geobserveerd. De houding en inzet van leerlingen tijdens de les waren hierbij aandachtspunten. Mijn bevindingen heb ik in notities weergegeven. (zie hiervoor ook de beschrijving van deze les in paragraaf 8.2).

Bij het bekijken van de opnames van de les waarin ik de OSDE methode heb toegepast heb ik wederom het gedrag van de leerlingen geobserveerd. Ik wilde onderzoeken of de leerlingen zich anders gedroegen dan tijdens ‘de normale les’. Hierbij was ik benieuwd of zij meer inzet toonden en of de OSDE methode gemakkelijk te begrijpen was. Ik kon ik zo tevens nagaan of ik de methode zelf goed heb uitgevoerd. Mijn eigen ervaringen met de methode zijn uitgewerkt in hoofdstuk 12.

Het focus group interview is opgenomen op voice-recorder. De leerlingen reageerden terughoudend toen zij merkten dat zij gefilmd werden tijdens de lessen. Ik heb daarom tijdens het focus group interview de camera niet gebruikt.

⁸ McDaniel, C. & Gates, R. (2001). *Marketing Research Essentials*. Third Edition.

⁹ Whitney, L. (2005) Middle level teachers using focus group research. *Education*. Vol. 126, No. 1, pp. 3- 12

¹⁰ Morgan, D. (1998a) *The focus group guidebook*. Thousand Oaks: Sage.

5 De school

Ik heb dit onderzoek uitgevoerd op dezelfde school als waar ik mijn laatste stage heb volbracht. Destijds gaf ik les aan 4 havo en 4 vwo. Tevens mocht ik tijdens mijn stage een aantal lessen geven aan 3 vmbo-t. Ik zal in dit hoofdstuk een korte beschrijving geven van de context en omstandigheden waarin in mijn stage en onderzoek heb uitgevoerd. Op deze manier kunnen andere scholen hun situatie vergelijken met die van deze school om zo te zien in welke mate de aanbevelingen ook voor hen van toepassing zouden kunnen zijn.

5.1 Beschrijving van de school

De school streeft ernaar om een soort eliteschool te worden. De vmbo klassen waar ik tijdens mijn stage les aan gaf waren de laatste lichting van dit niveau. De school biedt nu alleen nog maar lessen voor de niveaus HAVO, Atheneum en Gymnasium.

Er worden tevens masterclasses gegeven, deze zijn bestemd om meer begaafde leerlingen van het basisonderwijs een speciaal ontwikkeld lesprogramma op de school te bieden. Het programma richt zich op de gelijktijdige ontwikkeling van zowel de cognitieve als de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen.

De school is een kleinschalige school die, naar eigen zeggen, streeft naar een brede culturele en intellectuele vorming van haar leerlingen. Dit wil zij bereiken door de leerlingen tijdens hun schoolcarrière een steeds grotere mate van verantwoordelijkheid en vrijheid te geven. Op deze wijze moet de zelfstandigheid en het gevoel voor verantwoording worden gestimuleerd en ontwikkeld.

De school is tevens een Universumschool, dit houdt in dat de school een verdiepend aanbod biedt binnen de vakken wiskunde, natuurkunde, scheikunde en biologie.

De huidige docent houdt zich naast het lesgeven bezig met het geven van debattrainingen. Ik ben tijdens mijn stage mee geweest naar het scholierendebat. Leerlingen uit mijn klas deden hier aan mee en hebben toen gewonnen. Leerlingen kunnen ook het vak filosofie volgen en deelnemen aan maatschappelijke stages.

5.2 Beschrijving van de twee klassen door de huidige docent

Groep 1 is slim, uitgekookt en heeft behoorlijk wat kennis. Toch hebben ze weinig wijsheid, ze weten de kennis nog niet vaak toe te passen op de juiste momenten. Ze zijn weinig sociaal en hebben geen goede omgang met hun omgeving. De leerlingen willen zich niet kwetsbaar opstellen. Groep 1 doet over het algemeen wel goed mee met de lessen.

Groep 2 is vergelijkbaar met groep 1, groep 2 is echter minder gemotiveerd. Er zijn een paar leerlingen geïnteresseerd, zij doen goed mee met de les. De rest moet er volgens de docent echt 'bijgesleept' worden. Zij doen uit zichzelf niet mee met de les. Wel doen ze mee om de docent een plezier te doen.

Niet iedereen in de klas doet altijd actief mee met de discussie. De huidige docent geeft aan dat hij in de klassen 3 groepen onderscheidt:

1. Leerlingen die uit zichzelf enthousiast mee doen;
2. leerlingen die niet uit zich zelf meedoen, maar die wel bij de discussie betrokken kunnen worden;
3. leerlingen die niet meedoen en die ook niet mee willen doen.

5.3 Beschrijving van het gebruikte lesboek voor het vak maatschappijleer

Het lesboek dat gebruikt wordt in de lessen maatschappijleer op de school is het boek Delphi¹¹. Dit boek bestaat uit de vier standaard domeinen van maatschappijleer: rechtsstaat, parlementaire democratie, verzorgingsstaat en pluriforme samenleving. Deze thema's worden in de eerste drie kwartielen van het schooljaar behandeld door de huidige docent. In het laatste kwartiel richt de huidige docent zich op verdieping en herhaling van de besproken lesstof in het jaar. Het hoofdstuk dat hierin past in het lesboek van Delphi is 'Maatschappelijke vraagstukken in breedbeeld'.

Dit hoofdstuk bespreekt maatschappelijke vraagstukken die met alle vier de domeinen tegelijk te maken hebben. Deze complexe vraagstukken kunnen dan ook alleen besproken en goed overzien worden als de andere domeinen al zijn afgesloten. Het onderwerp voor mijn lessen heb ik gehaald uit het hoofdstuk 'Maatschappelijke vraagstukken in breedbeeld', namelijk discriminatie.

¹¹ Kievid, J. De e.a. Delphi, *Maatschappijleer 2^e fase vwo*, ThiemeMeulenhoff, Utrecht/Zutphen 2007.

6 Deelvraag 1: Wat is de OSDE methode?

6.1 Historie

Sinds 1 december 2005 is het Centre for the Study of Social and Global Justice de gastheer voor het OSDE initiatief. De oprichters waren onderzoekers met een interesse rond het thema van de sociale en mondiale rechtvaardigheid binnen de School voor Politieke en Internationale Betrekkingen aan de Universiteit van Nottingham.

De OSDE methode is ontwikkeld in een project gebaseerd op het document: DFID Strategy Paper Building Support for Development. Hierin staat dat:

‘... Ontwikkeling van het bewustzijn niet de doorbraak heeft gemaakt in de publieke opinie die, bijvoorbeeld, milieueducatie wel had in de afgelopen jaren. Om deze doorbraak te bereiken, ligt de sleutel in verder te gaan dan houding ten opzichte van ontwikkeling op basis van mededogen en liefde, en tot vaststelling van een echt begrip van onze onderlinge afhankelijkheid en van de relevantie van ontwikkelingsvraagstukken aan het dagelijks leven.’

Dit officiële document is een van de fundamenteën van de ontwikkeling van het onderwijs in het Verenigd Koninkrijk, die volgens de Development Education Association (DEA) de volgende doelstellingen heeft:

- om de banden tussen mensen in de "ontwikkelde" landen van het Noorden met die van de "ontwikkelingslanden" Zuid-onderzoeken, waardoor mensen de banden tussen hun eigen leven en dat van mensen over de hele wereld leren begrijpen.
- het begrip van de economische, sociale, politieke en ecologische krachten die ons leven vormgeven te verhogen.
- de vaardigheden, attitudes en waarden te ontwikkelen die mensen in staat stellen om samen te werken, om actie te ondernemen, om verandering teweeg te brengen en de controle van hun eigen leven.
- te werken aan het bereiken van een meer rechtvaardige en een meer duurzame wereld waarin macht en middelen eerlijker verdeeld zijn.

Figuur 1: Onderlinge afhankelijkheid

Het begrijpen van de complexe processen en verschillende logica's van deze verbindingen is cruciaal in het ontwikkelen van vaardigheden voor verantwoordelijk en goed geïnformeerde 'global actief burgerschap' en voor het bevorderen van kritisch en onafhankelijk denken en handelen in het onderwijs.¹²

¹² <http://www.osdemethodology.org.uk/developmenteducation.html> geraadpleegd op 25 oktober 2011

De methode is al toegepast in vele landen. Op de website van OSDE is een overzicht van partners te vinden uit bijvoorbeeld India, Argentinië, Canada, Nieuw Zeeland en Peru. Er is geen informatie te vinden over de toepassing van de OSDE methode in Nederland.

6.2 De principes van de OSDE methode

De bedenkers van de OSDE methode zijn van mening dat het traceren van de oorsprong en de implicaties van onze manier van zien en zijn - en van onze posities in de wereld - van fundamenteel belang is bij het voorbereiden van individuen en gemeenschappen om op verantwoorde wijze te in te grijpen voor gerechtigheid, vrede en gelijkheid.

Het aanpakken van de complexiteit, het begrijpen van onderlinge afhankelijkheid, het leren vragen stellen en het gebruiken van verschillende manieren van denken kan leerlingen helpen zichzelf zien als een onderdeel van de samenleving die ze proberen te veranderen (zowel als onderdeel van het probleem als de oplossing). Zo wordt voorkomen dat de mechanismen die problemen veroorzaken of in stand houden blijven bestaan.

Binnen de OSDE methode is gekozen om met behulp van 'open ruimte voor dialoog en onderzoek' de sociale en mondiale rechtvaardigheid en onze collectieve verantwoordelijkheid te structureren. In deze ruimten kunnen de leerlingen kritisch ingaan op hun eigen en andermans perspectief, zonder te horen wat ze moeten denken of doen. Openheid, in dit geval, verwijst naar de collectieve doelstellingen van de groep: wat de gemeenschap bindt is een proces van zelf-transformatie, van 'leren samenleven' en van de voorstelling buiten ons 'zelf' en culturen. Reflectie, reflexiviteit (denken over waar aannames vandaan komen en de gevolgen daarvan) en onderzoek staan centraal in dit proces.¹³

6.3 Doel van de methode

De OSDE methode biedt een reeks van procedures en spelregels die kan worden aangepast aan verschillende leeftijdsgroepen en contexten.

DE OSDE methode wil de volgende vaardigheden stimuleren:

- Onafhankelijk en geïnformeerd nadenken;
- onderzoeksvaardigheden en systeemdenken;
- kritische, politieke en transnationale geletterdheid;
- verantwoordelijk en toerekenbaar redeneren en handelen.

Binnen ODSE zijn er een aantal procedures en regels gegeven om "veilige" ruimte te geven voor dialogen en vragen. Waardoor de leerlingen in staat gesteld worden om kritische geletterdheid en onafhankelijk denken te ontwikkelen en de verbanden te zien. Dit, omdat leerlingen de complexiteit en samenhang van wereldproblemen moeten leren zien.

ODSE stelt daarom ook voor om leerlingen bloot te stellen aan verschillende perspectieven. Waarbij ze gestimuleerd moeten worden om elke mening (inclusief hun eigen) ter discussie te stellen en de gevolgen hiervan te analyseren ('Waar komt deze mening vandaan en waarheen leidt het?').

¹³<http://www.osdemethodology.org.uk/developmenteducation.html> geraadpleegd op 25 oktober 2011

De conceptuele basis van ODSE combineert andere aanpakken vanuit de wereld van bemiddeling, multiculturele bewustwording en participierend en kritische scholing. Waarbij het ook “leent” van disciplines zoals: kritische theorie, culturele studies, filosofie, politicologie en sociologie.

6.3.1 Kritische geletterdheid en onafhankelijk denken

Een van de doelstellingen van de OSDE methode is het aanleren van kritische geletterdheid (Critical Literacy) en onafhankelijk denken (Independent Thinking). Kritisch houdt in dat men onafhankelijk van anderen informatie analyseert en beoordeelt. Deze overdraagbare eigenschappen kunnen leerlingen beter helpen zich te ontwikkelen.¹⁴

De OSDE methode richt zich op kritische geletterdheid als een aanvulling op kritisch lezen. Kritisch lezen verwijst naar de vaardigheden die nodig zijn om een tekst of een perspectief in termen van rechtmatigheid en intentie te evalueren. Kritische geletterdheid verwijst naar de vaardigheden die nodig zijn om te begrijpen hoe onze parameters van de evaluatie cultureel geconstrueerd zijn en wat de implicaties van deze constructies zijn.

Onafhankelijk denken helpt de leerlingen omgaan met verandering, complexe problemen, onzekerheid in verschillende contexten. Dit is volgens de bedenkers van de OSDE methode nodig, omdat we samenleven in een steeds groter wordend, afhankelijk, ongelijk en divers verband.

Door middel van het kunnen analyseren van de relaties tussen taal, ongelijkheden, identiteiten, machts- en sociale verhoudingen kan de leerling leren “kritisch te denken” zo begrijpt zij haar potentiële acties en implicaties, wat kan leiden tot meer verantwoorde acties.

Onafhankelijk denken is de basis voor innovatie en verandering. Het geeft leerlingen de macht in het zelf invullen van hun identiteit, cultuur en geschiedenis. Wat leidt tot een toename in zelfverzekerdheid en eigendunk. De combinatie tussen deze twee doelen geeft de leerling het vermogen tot leren, analyseren van de context en het maken van beter geïnformeerde en verantwoordelijke beslissingen.

6.4 Andere rol van de docent

De rol van de docent tijdens het toepassen van de OSDE methode verschilt sterk ten opzichte van de traditionele docentenrol. Onderstaand schema geeft de verschillen in de rol van de docent weer tijdens het gebruik van de OSDE methode en tijdens een ‘traditionele les’.¹⁵ Daarnaast is een kolom toegevoegd om de specifieke situatie binnen de lessen van de huidige docent in zijn 4 vwo klassen te beschrijven.

Traditionele les	Les van de huidige docent	ODSE methode
De focus van de les ligt op het toelichten van de van tevoren gedefinieerde kennis van een docent of curriculum.	De focus van de les ligt op het toelichten van de van tevoren gedefinieerde kennis. Daarnaast leert de klas kritische vaardigheden.	De focus ligt op het ontwikkelen van kritische vaardigheden en ethische relaties binnen de klas.

¹⁴ Critical thinking: what is it and why it counts? V. Androtti, OSDE Critical thinking Course, CSSGJ

¹⁵ <http://www.osdemethodology.org.uk/keydocs/researchintro.pdf> Pg 2 Geraadpleegd op 25 oktober 2011

De docent heeft de wijsheid in pacht en deze wijsheid wordt beschouwd als algemeen gedachtegoed.	De huidige docent deelt zijn kennis, hij geeft wel aan dat zijn kennis niet beschouwd hoeft te worden als algemeen gedachtegoed.	De docent deelt zijn of haar gedeeltelijke kennis welke al bevooroordeeld is (zoals de kennis van iedereen in de klas).
De docent beslist wat goed en wat fout is.	De huidige docent stimuleert leerlingen om voor hun mening uit te komen. Deze dient wel onderbouwt te worden.	De docent stimuleert de leerlingen hun mening uit te spreken en kritisch te zijn op wat zij en andere leerlingen zeggen.
De docent probeert bepaalde denkbeelden als waarheid geaccepteerd te krijgen.	De huidige docent stimuleert leerlingen om aannames en implicaties daarvan kritisch te bekijken	De docent probeert leerlingen om elke aanname en implicaties daarvan kritisch te bekijken.
Conflicten en tegenstrijdigheden dienen te worden opgelost.	Conflicten in de klas dienen te worden opgelost. Tegenstrijdigheden mogen bestaan.	Dissonantie, conflicten en tegenstrijdigheden horen tot de componenten van de methodologie.
De docent stimuleert de modus van consensus en eensgezindheid binnen de klas – leerlingen leren hierdoor om conflicten te mijden.	De huidige docent speelt soms advocaat van de duivel door de consensus te doorbreken met een totaal ander standpunt. Leerlingen vervallen wel vaak in een consensus om zo het verkondigen van hun eigen mening en actieve deelname aan de les te ontwijken.	De docent zorgt dat de klas geen consensus bereikt – leerlingen leren hierdoor: a: onafhankelijk te denken; b: het oneens te zijn met anderen maar ze nog steeds te respecteren; c: te leven met verschillen en onzekerheid.
De veilige atmosfeer van de klas is afhankelijk van de autoriteit van de klas.	De veilige atmosfeer van de klas is veelal afhankelijk van de autoriteit van de klas. De huidige docent probeert hierin te sturen. Bij de geobserveerde klassen heerst echter een onveilige atmosfeer.	De veilige atmosfeer van de klas is afhankelijk van het vertrouwen en respect binnen de groep.

6.5 Stapsgewijze methode

De eerste stap van de OSDE methode voor leerlingen van de middelbare school is kijken of luisteren naar perspectieven: een foto, film, striptekening, lied of verhaal. Hierna moeten zij hun eerste gedachten opschrijven of tekenen en deze met anderen delen. Na het delen met anderen kunnen zij vragen maken in tweetallen. Deze vragen beginnen met “Ik vraag mij af.....”.

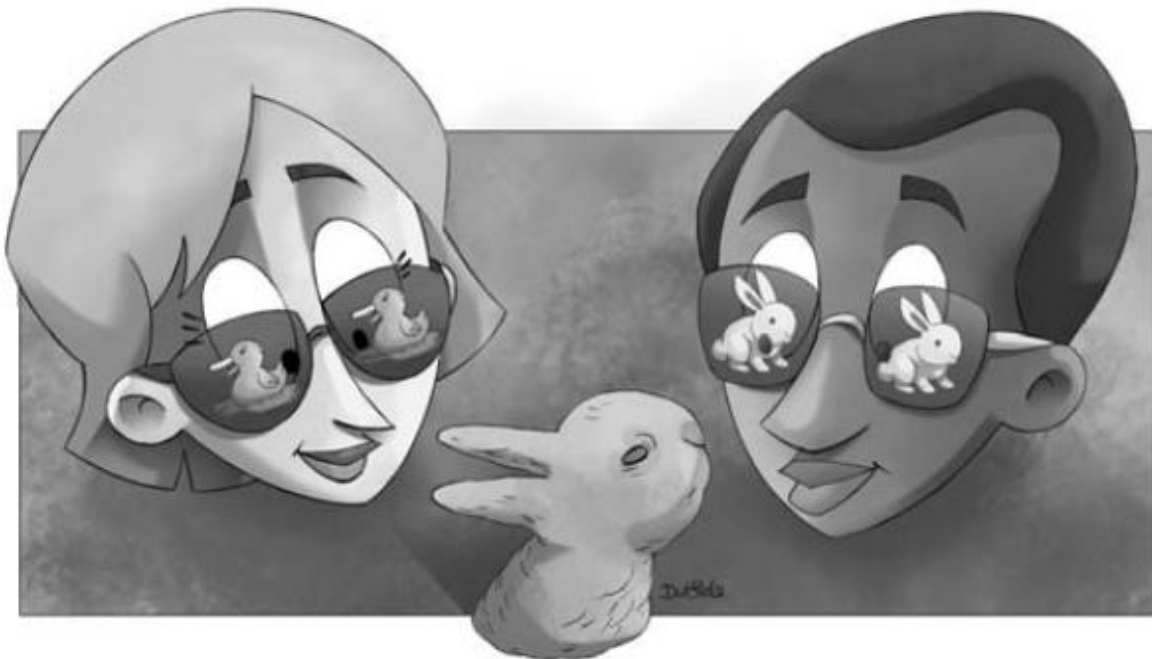
Het tweetal kiest hierna zelf een vraag uit. Deze vraag kan op het bord geschreven worden. Als alle tweetallen een vraag op het bord hebben geschreven kan er gestemd worden op een vraag.

Dit stemmen gebeurt door middel van een vinger opsteken met de ogen dicht. Op deze manier worden de leerlingen niet beïnvloed door anderen. Nadat de beste vraag is gekozen wordt er over gepraat. Als de vraag besproken is in de klas wordt de les afgesloten. Bij deze afsluiting deelt de klas met elkaar wat zij die les hebben geleerd.

6.6 Regels

Om het proces van OSDE goed te laten verlopen zijn er algemene regels bedacht voor de deelnemers:

- Elk individu brengt geldige kennis in de open ruimte;
- deze kennis verdient respect (iedereen moet het recht hebben om zich te uiten en verdient zonder bang te zijn dat anderen op hem/haar neerkijken. Er moet met respect naar anderen geluisterd worden);
- alle kennis is gerelateerd aan wie je bent en waar je vandaan komt (wij construeren de lenzen waardoor wij naar de wereld kijken in onze contexten en interacties met anderen);
- alle kennis is partieel en onvolledig (wij zien de wereld door middel van verschillende lenzen die voortdurend veranderen en er zijn geen betere of duidelijker lenzen);
- alle kennis kan en moet worden ondervraagd door middel van dialoog (we moeten ons kritisch bezighouden met acties, gedachten en overtuigingen van zowel onszelf en anderen. Wij hebben deze nodig om verschillende lenzen - andere perspectieven - aan te vechten en onze eigen opvattingen te transformeren).¹⁶

Figuur 2: "Wij zien de wereld door middel van verschillende lenzen."

¹⁶ <http://www.osdemethodology.org.uk/groundrules.html> geraadpleegd op 21 januari 2012

6.7 Conclusie

Ik heb tijdens mijn stage lessen gemerkt dat ik de voorkeur geef aan lessen waarin iedereen mee mag doen en zijn/haar mening geeft. Het voordeel hiervan is namelijk dat de studenten actief met de stof omgaan en niet 'passief' zitten te luisteren. Als je leerlingen zelf mee laat doen en denken nemen ze veel meer op van de les. Vooral als je een case neemt die leerlingen aanspreekt zal dit een positievere uitwerking hebben dan een hoorcollege. Ik merkte dat mijn rol in de klas eerder coachend is dan vertellend. Door zelf minder te vertellen kun je leerlingen zelf de ruimte geven om tot inzichten te komen. De OSDE methode leek me dan ook een fijne werkvorm.

Bij het toepassen van de OSDE methode begint de les bij het luisteren naar een verhaal, kijken naar een filmpje of kijken naar plaatjes. De les draait om de aan het begin geïntroduceerde case. Het boek 'Teaching and learning with cases'¹⁷ gaat tevens over het lesgeven aan de hand van casussen. De in dit boek beschreven werkvorm verschilt behoorlijk van het traditionele lesgeven. Het lesgeven aan de hand van casussen is meer gebaseerd op discussiëren, de leraar is een soort begeleider/coach, de leerling wordt hierdoor uitgedaagd om mee te denken. Ik kan me helemaal vinden in dit concept. Ik houd zelf ook erg van deze leerstijl.

De manier van toepassen van de OSDE methode zoals deze op haar website verwerkt is in lesmateriaal vond ik helder en bruikbaar. Ik heb deze dan ook voor het overgrote deel letterlijk overgenomen om toe te passen in mijn lessen. In hoofdstuk 9 staat beschreven welke aanpassingen ik nog heb gemaakt.

¹⁷ Lynn, L., Teaching and learning with cases, Chathan House, New Yourk, London, hoofdstukken 7 en 12

7 Deelvraag 2: Wat is de samenhang tussen het vak maatschappijleer en de OSDE methode?

7.1 Het vak maatschappijleer

Maatschappijleer en maatschappijwetenschappen bestuderen het terrein van maatschappij en politiek, zowel afzonderlijk als in hun samenhang. Het bestudeert het systematische karakter van maatschappijen en de politiek, en de processen die zich hierin afspelen. De basiswetenschappen van het schoolvak zijn in eerste instantie sociologie en politicologie.

De introductie van het vak maatschappijleer was bedoeld om vorm te geven aan de kritische houding van leerlingen ten opzichte van de maatschappij. In de jaren zeventig werd als doel van het vak maatschappijleer 'kritische sociale bewustwording' genoemd.¹⁸

De kern van het vak bestaat uit het analyseren van maatschappelijke en politieke vraagstukken. Daarbij wordt gezocht naar mogelijke oplossingen en aanpak van deze vraagstukken. De leerling leert zichzelf te zien in de verschillende maatschappelijke en politieke verhoudingen. Op deze wijze leert zij haar eigen waarden kennen en eigen politieke en maatschappelijke standpunten ontwikkelen.

De doelstellingen van maatschappijleer bestaan uit drie elementen:

- Politieke en maatschappelijke geletterdheid;
- politiek en maatschappelijk oordeelsvermogen;
- vermogen tot politieke en maatschappelijke participatie.

Het laatste element moet worden gezien als het *vermogen* tot participatie. De leerling mag uiteraard zelf bepalen of en op welke wijze zij wil participeren in politieke en maatschappelijke verbanden.

Maatschappijleer heeft twee hoofdfuncties; een eerste inleiding in elementaire sociaalwetenschappelijke begrippen en burgerschapsvorming. Op dit laatste begrip wordt in paragraaf 7.3.1 verder ingegaan.

7.2 De exameneisen

Het programma van het vak maatschappijleer bestaat uit:

Informatievaardigheden, de kandidaat kan:

- voor een vraag bruikbaar bronnenmateriaal verwerven en er gegevens uit selecteren;
- (verworven) informatie verwerken o.a. met behulp van ICT en daaruit beredeneerde conclusies trekken;
- een stelling, zowel mondeling als schriftelijk, nuanceren, verdedigen en bestrijden en daarbij gebruikmaken van argumentatievaardigheden.

¹⁸ Ton Olgers e.a., Handboek Vakdidactiek Maatschappijleer. Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappij-vakken 2010. P 41.

Benaderingswijzen, de kandidaat kan concrete maatschappelijke vraagstukken en ontwikkelingen analyseren en daarbij:

- aannemelijk maken wat de relatie is tussen het vraagstuk/probleem en de rechtsstaat, parlementaire democratie, verzorgingsstaat en pluriforme samenleving;
- beargumenteren of door het vraagstuk/probleem belangrijke waarden van de rechtsstaat, parlementaire democratie, verzorgingsstaat en pluriforme samenleving in het geding zijn;
- beschrijven wat de relatie is tussen het maatschappelijke vraagstuk/probleem en sociale ongelijkheid in de samenleving.¹⁹

Met de lessen die ik heb gegeven hebben de leerlingen mijns inziens geleerd om een stelling mondeling te nuanceren, verdedigen en bestrijden en daarbij gebruik gemaakt van argumentatievaardigheden. Iets dat zeker zal bijdragen aan de burgerschapsvorming.

Door de OSDE methode toe te passen op het begrip discriminatie leren leerlingen beargumenteren of dit probleem belangrijke waarden in onze parlementaire democratie en pluriforme samenleving in de weg staat. Door kritisch te denken leren de leerlingen nadenken over wat de relatie is tussen discriminatie en sociale ongelijkheid in de samenleving.

7.3 Hoe past de OSDE methode in het vak maatschappijleer?

7.3.1. Burgerschapsvorming

SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling) beschrijft burgerschapsvorming als volgt.²⁰

‘De kern van burgerschap is actief burgerschap en sociale integratie. Centraal daarbij staat het actief meedoen aan de samenleving, een deel van die samenleving te willen zijn en er een positieve bijdrage aan te leveren.’

Jackson beschrijft in haar artikel ‘Hoe geef je les in kritisch burgerschap’ dat de burger zich steeds meer losmaakt van de maatschappij en alles bekijkt vanuit zijn/haar eigen perspectief, daarbij vooral gericht op eigenbelang. Om dit tegen te gaan moet er volgens haar op scholen meer aandacht besteedt worden aan burgerschapsvorming en socialisatie.²¹

De SLO heeft drie domeinen van burgerschap uitgewerkt, die samen de kern van burgerschap vormen:

- Democratie: een manier om verschillende opvattingen en belangen bij elkaar te brengen en op vreedzame wijze tot oplossingen te laten komen.
- Participatie: het tonen van verantwoordelijkheid voor de eigen leefomgeving door er een bijdrage aan te leveren.
- Identiteit: het eigen waardesysteem van waaruit iemand handelt in de publieke ruimte, zoals de school: wat is belangrijk genoeg om energie in te steken, welke idealen heeft iemand?’

¹⁹ Examenprogramma maatschappijleer vwo 2011

²⁰ <http://www.slo.nl/primair/themas/burgerschap/faq/> bekeken op 3 november 2011

²¹ Jackson, J., Hoe geef je les in kritisch burgerschap? in S&D, 9/2008

Binnen de OSDE methode is gekozen om met behulp van 'open ruimte voor dialoog en onderzoek' de sociale en mondiale rechtvaardigheid en onze collectieve verantwoordelijkheid te structureren. In deze ruimten kunnen de leerlingen kritisch ingaan op hun eigen en andermans perspectief, zonder te horen wat ze moeten denken of doen. Openheid, in dit geval, verwijst naar de collectieve doelstellingen van de groep: wat de gemeenschap bindt is een proces van zelf-transformatie, van 'leren samenleven' en van de voorstelling buiten ons 'zelf' en culturen. Reflectie, reflexiviteit (te denken over waar aannames vandaan komen en de gevolgen daarvan) en onderzoek staan centraal in dit proces.²²

Volgens Van Gunsteren²³ moet de burger autonoom en oordeelkundig kunnen optreden, competent zijn, redelijk, loyaal aan de democratie en kunnen omgaan met pluraliteit. Hoofdtak van burgers is volgens hem het ordenen van hun verschillen, zodanig dat er voor alle betrokkenen toegang tot burgerschap is. Binnen de OSDE methode wordt aandacht besteed aan de verschillen die er bestaan tussen mensen en opvattingen van mensen. Deze verschillen worden niet gezien als iets slechts. Maar juist als iets waar je van kunt leren.

De Winter stelt dat opvoeding tot democratisch burgerschap twee belangrijke componenten kent, namelijk; de ontwikkeling van de autonomie van het individu en de ontwikkeling van gemeenschapszin²⁴

De autonomie van de leerlingen wordt in de OSDE methode ontwikkeld door hen kritisch denken aan te leren en open te staan voor verschillende standpunten dan die van henzelf. Hierdoor leren zij voor zichzelf te denken en juiste keuzes te maken. De door De Winter genoemde gemeenschapszin wordt gestimuleerd door leerlingen zichzelf als onderdeel van een gemeenschap te zien. Hierdoor worden zij geprikkeld om zich in te zetten om deze beter te maken.

De OSDE methode doet me erg denken aan een werkvorm die wij in de lessen vakdidactiek hebben besproken, namelijk het Socratisch Gesprek. Deze werkvorm is gebaseerd op de werkwijze van Socrates, de beroemde filosoof. Socrates beweerde dat hij zelfs niets wist. Het Socratische ideaal is dat men door het op de juiste wijze stellen van vragen dichter bij de essentie van de waarheid en onze waarden komt.

In een Socratisch Gesprek gaat het erom zicht te krijgen op onze aannames, redeneringen en zienswijzen en die gezamenlijk te toetsen op hun geldigheid. Het is geen debat of discussie. Het is de bedoeling dat deelnemers aan het gesprek gezamenlijk voor zichzelf en anderen duidelijk maken, wat ze eigenlijk met de woorden en de concepten die hierachter liggen bedoelen. Van deelnemers wordt verwacht dat zij actief meedoen met het gesprek en zich aan de regels houden.

De Socratisch gespreksleider bewaakt strikt de procedure en de voortgang van het onderzoeksproces, maar mengt zich niet inhoudelijk in het gesprek.²⁵

²² <http://www.osdemethodology.org.uk/developmentaleducation.html> geraadpleegd op 25 oktober 2011

²³ WRR (H. van Gunsteren), *Eigentijds Burgerschap*, 1992

²⁴ De Winter, Micha, *Democratie-opvoeding versus de code van de straat*, in: De Winter et al. (eds.) *Opvoeding in democratie*, SWP Amsterdam, 2006

²⁵ Elshout, H. van (2003). *Het socratische en de regels: wanneer is een gesprek socratisch en wanneer niet?* In J. Delnoij & W. Van Dalen (Red.), *Het Socratisch Gesprek*. Budel: Damon

Ook deze werkvorm heeft de volgende overeenkomsten met de OSDE methode:

- In de OSDE methode worden er vragen gesteld na introductie van het onderwerp;
- de docent bewaakt tijdens het uitvoeren van de OSDE methode ook de procedure en het proces en mengt zich niet inhoudelijk in het gesprek;
- binnen de OSDE methode wordt er ook steeds op gewezen dat niemand de wijsheid in pacht heeft en dat alle informatie incompleet is.

7.3.2 Kritisch denken

In het Handboek Vakdidactiek Maatschappijleer²⁶ staat dat er in het algemeen kan worden gesteld dat leerlingen de laatste jaren meer geoefend zijn in het uiten van hun meningen dan in het toetsen en onderbouwen van die mening. Volgens de schrijvers ligt hier een belangrijke taak voor de docent van het vak maatschappijleer. Zij verwachten dat de leerlingen met hun kennis en vaardigheden die zij hebben opgedaan in de lessen ook meer in staat zullen zijn om redeneringen van derden kritisch tegen het licht te houden. Kritisch denken is hiervoor mijns inziens essentieel. Het is een groot onderdeel van de OSDE methode. Als je kritisch nadenkt kan je ook zien wat er misgaat in je leven/samenleving, je leert in te zien waar het fout gaat en waarom dit zo is. Zo wordt je in staat gesteld om er wat aan te gaan doen. Maatschappijleer is natuurlijk een prima vak om een begin te maken met het kritisch denken van studenten.

7.4 Conclusie

Binnen de OSDE methode wordt leerlingen de mogelijkheid geboden om mondelinge vaardigheden te oefenen door leerlingen kritisch te laten kijken naar de stelling (kritisch denken) om vervolgens met elkaar de dialoog aan te gaan. De methode maakt het mogelijk om de in de exameneisen van het vak maatschappijleer genoemde vaardigheden toe te passen op controversiële onderwerpen.

Een van de twee doelen van het vak maatschappijleer is burgerschapsvorming, een begrip dat in de lessen vakdidactiek vaak naar voren is gekomen. Mijns inziens is de OSDE methode erg geschikt om burgerschapsvorming toe te passen in de lessen maatschappijleer. Als docent vind ik het thema burgerschapsvorming erg belangrijk. Het leert de leerlingen te functioneren en draagt bij aan zelfredzaamheid in de samenleving.

Zoals in paragraaf 6.2 vermeldt zijn de bedenkers van de OSDE methode van mening dat het traceren van de oorsprong en de implicaties van onze manier van zien en zijn - en van onze posities in de wereld - van fundamenteel belang is bij het voorbereiden van individuen en gemeenschappen om op verantwoorde wijze te in te grijpen voor gerechtigheid, vrede en gelijkheid. Deze principes sluiten aan bij de in paragraaf 7.3.1 beschreven domein van burgerschap; democratie en participatie.

Het aanpakken van de complexiteit, het begrijpen van onderlinge afhankelijkheid, het leren vragen stellen en het gebruiken van verschillende manieren van denken. Zorgt voor het creëren van de door de SLO benoemde 'identiteit'. Het kan leerlingen helpen zichzelf zien als een onderdeel van de samenleving (of school) die ze proberen te veranderen (zowel als onderdeel van het probleem als de oplossing).

²⁶ Ton Olgers e.a., Handboek Vakdidactiek Maatschappijleer. Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappij-vakken 2010.

8 Deelvraag 3: Wat is de lesstijl van de huidige docent en in hoeverre verschilt de OSDE methode van de discussievorm en die tot nu toe wordt toegepast binnen de 4 vwo klassen door de docent?

8.1 Beschrijving lesstijl huidige docent

De huidige docent omschrijft zijn lesstijl als open, prikkelend en provocerend. Hij wil daarnaast het vak maatschappijleer als volwaardig brengen. Hij is van mening dat maatschappijleer vaak wordt gezien als een 'klein' vak met een slecht imago. Veel leraren geven het naast het vak waar ze werkelijk voor bevoegd zijn. De huidige docent probeert met zijn manier van lesgeven, maar bijvoorbeeld ook door zijn kleding (de huidige docent draagt altijd een pak met stropdas in de klas) het vak een serieuze uitstraling te geven.

Hij wil leerlingen graag uitdagen om met standpunten te komen waarvan ze weten dat hij die zelf niet heeft. Het is namelijk welbekend dat de huidige docent lid is van de VVD, leerlingen kunnen daardoor geneigd zijn deze standpunten over te nemen. De huidige docent vindt het niet erg als leerlingen een mening hebben die niet noodzakelijk maatschappelijk correct is. Hij wil juist graag dat leerlingen hun mening uiten zodat hij hen kan uitdagen hun manier van denken uit te leggen en te onderbouwen. Op deze manier leren ze kritisch naar hun standpunten te kijken.

De docent geeft aan dat hij gebruik maakt van een werkvorm waarbij hij zijn sterkste eigenschappen toepast, in zijn geval is dit volgens hem zijn verbale vermogen. Hij baseert zijn lessen dan ook het liefst op een verhaal van zichzelf. Via deze anekdote geeft hij de rest van de les vorm. Als de docent controversiële onderwerpen bespreekt in zijn les begint hij vaak met het vertellen van een eigen ervaring. Hij wil de leerlingen prikkelen om mee te doen in de les, hij zegt ook wel eens: 'Roep maar wat er in je opkomt'.

Verder maakt hij in zijn lessen vooral gebruik van de volgende werkvormen: vraag en antwoord, discussie/debat en instructie. Hij maakt beperkt gebruik van het smartboard voor bijvoorbeeld films. Hij geeft aan dat het maken van een les met PowerPoint hem te veel tijd kost. De werkvormen die de huidige docent gebruikt bevallen hem goed. Hij heeft deze nodig om de aandacht van de leerlingen vast te houden. Als hij hen niet constant bij de les betreft dwalen ze volgens hem af. Hij geeft aan dat het hem dan vervolgens veel tijd kost om leerlingen weer bij de les te krijgen. Hierdoor is hij minder geneigd om nieuwe werkvormen uit te proberen.

8.2 Beschrijving van een les waarin de huidige docent een discussie leidt op de manier zoals hij deze normaal ook in zijn lessen toepast

Ik heb de tweede les van groep 1 bijgewoond. Ik had de huidige docent gevraagd om in deze les een discussie te houden zoals hij deze normaal ook in zijn lessen toepast. De les verliep als het volgt:

Al vanaf het binnenkomen in de klas is de groep rumoerig. De docent moet vaak waarschuwen. Uiteindelijk zet hij een leerling apart.

De docent begint met het oplezen van een aantal punten uit het lesboek. De les van vandaag gaat over onveiligheid op straat. Uit politiecijfers blijkt namelijk dat deze is toegenomen. De docent wil een discussie houden. De stelling is: 'Het is onveilig op straat'.

De leerlingen die toch al rumoerig waren nemen het woord. Zij laten elkaar niet uitpraten en praten daardoor door elkaar heen. Om de stillere leerlingen bij de discussie te betrekken vraagt de huidige docent hen om hun mening. Zij geven aan het eens te zijn met de stelling. Je kunt aan hen zien dat ze geen zin hebben om in het middelpunt te staan. De docent vraagt niet verder door.

Wat mij opvalt is dat veel leerlingen met iets anders bezig zijn tijdens de les. Zij luisteren muziek met hun iPod, zijn bezig met hun telefoon, zitten achter een laptop of hangen voorover op tafel waardoor het lijkt alsof ze slapen. De docent vraagt de jongen met de laptop om deze weg te doen. De jongen klapt de laptop dicht. Vervolgens gaat de docent verder met zijn les en de jongen klapt de laptop weer open. Hier wordt vervolgens niet meer van gezegd.

Tijdens de discussie zit de docent op één van de voorste tafels. Hij zit zo dicht bij de leerlingen en wat lager dan wanneer hij zou staan. Dit maakt hem benaderbaar. Hij geeft leerlingen de ruimte om in te breken in zijn verhaal. Dit doen ze ook. Ze komen met eigen verhalen. Deze gaan niet altijd over het onderwerp waar de les over gaat. De docent laat hen echter wel uitpraten en gaat in op deze verhalen.

De docent vertelt zijn stof aan de hand van een leuk verhaal. Daarbij stelt hij vragen om de leerlingen dieper over de stof te laten nadenken. Bijvoorbeeld: 'Wat is erger, een ordinaire winkeldief of een witteboordencrimineel?'. Hierbij speelt hij advocaat van de duivel door standpunten in te nemen waarvan hij weet dat de leerlingen deze niet met hem delen.

Aan het eind van de les vat hij de dingen die in de les naar voren zijn gekomen samen. Daarna geeft hij zijn eigen mening over het onderwerp. Uiteindelijk stelt hij de vraag: 'Wie is het absoluut met me oneens?'. Hier komt geen reactie op.

De discussievorm die de huidige docent gebruikt in zijn lessen lijkt het meeste op een klassengesprek²⁷. Dit is een gesprek/discussie waarbij de nadruk ligt op het doorgeven van persoonlijk ideeën of ervaringen. Doelstelling van een klassengesprek is inzicht krijgen in kennis, belangstelling en gedragspatronen van leerlingen. Een klassengesprek verloopt over het algemeen zonder al te veel tussenkomst van de docent. Het doel van de huidige docent tijdens deze discussie is volgens hem voornamelijk het laten ontstaan van meningsvorming.

Zoals in paragraaf 5.3 vermeld zijn de doelen van de OSDE methode:

- Onafhankelijk en geïnformeerd nadenken;
- onderzoek vaardigheden en systeemdenken;
- kritische, politieke en transnationale geletterdheid;
- verantwoordelijk en toerekenbaar redeneren en handelen.

²⁷ Hoogeveen P., Winkels J., *Het didactische werkvormenboek: variatie en differentiatie in de praktijk*. Van Gorcum 2005 p. 94-95

Het verschil in het doel van de huidige docent en de OSDE methode is mijns inziens dat de huidige docent zicht richt op het resultaat: meningsvorming. Daarentegen richt de OSDE methode zich op het proces dat naar meningsvorming leidt.

Over het algemeen blijven de leerlingen op hun plek zitten tijdens een discussie in de klas. Soms zet de klas alle tafels aan de kant en ontstaat er een echt debat, met aan beide kanten van de klas een groep met een standpunt. De huidige docent geeft hier zelf ook trainingen voor.

Binnen het klassengesprek dat nu vaak door de huidige docent in de lessen wordt toegepast is een vaste structuur terug te vinden:

1. Inleiding, met daarin het onderwerp. De huidige docent komt met een thema uit het boek of een daarbij passend krantenbericht. Hij geeft informatie die een onderwerp van verschillende kanten belicht. Uit deze informatie moeten leerlingen zelf een keuze maken. Ook kan het zijn dat leerlingen zelf met een vraag komen waar de huidige docent dan een klassengesprek over besluit te houden. Bij het bespreken van controversiële onderwerpen geeft de huidige docent de voorkeur aan het inleiden van het onderwerp door te starten met het vertellen over een eigen ervaring;
2. Het onderwerp wordt besproken, meningen en standpunten hierover worden uitgewisseld. Iedereen mag van de huidige docent alles zeggen. Soms zegt hij ook 'roep maar gewoon wat er in je opkomt';
3. tijdens de discussie probeert de huidige docent leerlingen te stimuleren om mee te doen door uitdagende vragen te stellen. Hij vat ook af en toe samen wat de voornaamste meningen zijn. Dit helpt om overzicht te houden op het geheel en het gesprek voort te zetten;
4. De huidige docent sluit de discussie af met een samenvatting. Soms geeft hij hierbij ook zijn eigen mening.

8.3 Conclusie: overeenkomsten en verschillen met de OSDE methode

Zoals tijdens de OSDE methode mogen leerlingen van de huidige docent alles zeggen, maar ze moeten er vervolgens wel over praten. Hij doet dit volgens eigen zeggen om te voorkomen dat leerlingen in het openbaar ongecontroleerde uitspraken doen waardoor ze in de problemen kunnen komen. De huidige docent heeft liever dat ze deze grenzen verkennen in de veiligheid van een klaslokaal dan daarbuiten.

De docent is van mening dat hij de leerlingen het hele jaar door kennis laat maken met kritisch denken. Hij geeft hier geen aparte les in. Hij adviseert de leerlingen om altijd de vraag te stellen: "Is dat nou wel zo? Ook in andere situaties en onder andere omstandigheden?" Kritisch denken is een begrip dat sterk verweven is met de OSDE methode.

De structuur van de door de huidige docent gebruikte discussie vertoont grote gelijkenissen met de opbouw van de OSDE methode. Er zijn echter duidelijke verschillen waar te nemen:

Tijdens de discussie die tot nu toe wordt uitgevoerd in de lessen wordt enkel andermans mening ter discussie gesteld, bij de OSDE methode stelt de leerling ook zijn/haar eigen mening ter discussie.

In een discussie proberen mensen elkaar te overtuigen van hun eigen standpunt. In de OSDE methode gaat niet om het overtuigen van de ander, maar om het zoeken naar gedeelde overtuigingen.

Een ander groot verschil met de OSDE methode is het feit dat de huidige docent niet bewust aandacht besteedt aan het creëren van een veilige ruimte. In paragraaf 4.2 werd al duidelijk dat niet iedereen zich altijd actief mengt in de discussie. De huidige docent geeft desgevraagd aan dat hij niet denkt dat leerlingen zich niet mengen in de discussie omdat er in de les onvoldoende aandacht wordt besteedt aan een 'veilige omgeving'. Als leerlingen beledigend of onaardig worden naar elkaar dan grijpt hij volgens eigen zeggen in. Dit is volgens hem al eens gebeurd. Een meisje dat haar mening gaf werd daarop op een vervelende manier aangesproken door twee jongens. De huidige docent heeft deze jongens duidelijk laten wetend dat dit gedrag niet gepast was. De huidige docent is van mening dat een leerling 'boven het commentaar van anderen moet staan'. 'Zij moeten geen angst hebben voor andere leerlingen'.

Bij de OSDE methode is het van groot belang dat je respect hebt voor anderen en dat je anderen laat uitpraten. Ook wordt het belang van teamwork en inzet tijdens de les benadrukt. In de les bij de huidige docent is het rumoerig. Leerlingen zijn tijdens zijn uitleg met andere zaken bezig. Deelname aan de lessen lijkt vrijblijvend. De rumoerige leerlingen nemen in de discussie al snel het woord. Zij praten door elkaar heen en breken in op het verhaal van de huidige docent. De 'stille leerlingen' zeggen hierdoor uit zichzelf niets. Als de docent vraagt of ze het met de stelling eens zijn stemmen ze enkel in. Of de leerlingen niets willen zeggen omdat het hen niet interesseert of omdat zij bang zijn voor reacties van hun rumoerige klasgenoten is niet duidelijk.

Na de les vat de huidige docent de les samen en geeft zijn eigen mening. Door de vraagstelling: 'Wie is het absoluut met me oneens?' komt er geen reactie. Niemand durft of heeft zin om tegen de mening van de docent in te gaan. Hierdoor lijkt het toch weer alsof de huidige docent in de traditionele rol vervalt zoals beschreven in paragraaf 5.4. 'de docent heeft de wijsheid in pacht en deze wijsheid wordt beschouwd als algemeen gedachtegoed'. In de OSDE methode zou hij hierbij moeten aangeven dat dit zijn gedeeltelijke kennis is en dat ook hij bevooroordeeld is.

In de OSDE methode is het nodig dat leerlingen naar elkaar willen luisteren. Zij moeten erkennen dat zij niet de wijsheid in pacht hebben en moeten tevens openstaan voor anderen die verschillend denken of zijn. De discussie met het klassengesprek staat hier veelal in het teken van winnen en het overtuigen. De bereidheid om van 'gedachten te wisselen' en open te staan voor de argumenten van anderen is minder groot. Deze discussie brengt hierdoor niets nieuws. De OSDE methode kan daarentegen wel zorgen voor nieuwe inzichten.

9 Deelvraag 4: Hoe is de OSDE methode toegepast in de door mij gegeven lessen?

9.1 Les 1 groep 2; Kritisch denken

De les begint met een uitleg van kritisch denken: wat is het, hoe werkt het en waarom is het belangrijk? Met kritisch denken wordt hier het onafhankelijk van anderen informatie analyseren en beoordelen bedoeld. De informatie over kritisch denken heb ik hoofdzakelijk uit 'Critical thinking: what is it and why it counts?' van Vanessa Androtti.²⁸ Deze informatie is tevens te vinden op de website van de OSDE methode. Zie hiervoor ook paragraaf 6.3.1.

Na deze introductie heb ik de stapsgewijze opbouw van de OSDE methode zoals in paragraaf 6.5 beschreven toegepast. Het origineel van dit deel van deze les komt uit een boekje met daarin diverse lessen om het onderwerp kritisch denken vorm te geven. Het staat op de website van de OSDE methode.²⁹

Deze tweede helft van de les begon met kijken naar een filmpje van het programma 'Groeten uit de rimboe'. Ik laat dit zien omdat ik het over de zogenaamde 'ontwikkelingslanden' wil hebben. Er schuilt namelijk een gevaar in het zien van mensen als 'onderontwikkeld'. Als je deze mensen anders gaat behandelen omdat je zo over ze denkt kan er gemakkelijk discriminatie ontstaan.

Onder discriminatie verstaat men namelijk het benadelen van mensen of groepen (meestal minderheden) op basis van uiteenlopende kenmerken.

Artikel 90 van het Nederlands Wetboek van Strafrecht definieert discriminatie als: "*Onder discriminatie of discrimineren wordt verstaan elke vorm van onderscheid, elke uitsluiting, beperking of voorkeur, die ten doel heeft of ten gevolge kan hebben dat de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, sociaal of cultureel terrein of op andere terreinen van het maatschappelijk leven, wordt tenietgedaan of aangetast.*"

Het gaat er dus om of in gelijke gevallen een vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur bestaat.

In het filmpje komen een aantal Nederlandse kleine mensen een week wonen bij een Afrikaanse stam. Je krijgt bij het kijken naar het filmpje het idee dat beide groepen vinden dat de ander onderontwikkeld is. Ik haakte daarna in op de denkbeelden van de leerlingen zelf. Wat vonden zij onderontwikkeld en hoe zagen zij zichzelf? Vervolgens moesten zij zich verplaatsen in een tv producent van het programma 'Groeten uit de rimboe' Hoe kan je ervoor zorgen dat de mensen in hutjes, zonder school, stromend water of stroom toch niet worden gezien als onderontwikkeld of minderwaardig?

²⁸ Critical thinking: what is it and why it counts? V. Androtti, OSDE Critical thinking Course, CSSGJ

²⁹ <http://www.osdemethodology.org.uk/units/highereducation/ctcbooklet.pdf> geraadpleegd op 25 oktober 2011

Mijn doel voor deze les was het aanleren van de vaardigheden van het kritisch denken. Op deze manier wordt de volgende les met de OSDE methode makkelijker te volgen. De OSDE methode bestaat voor een groot deel uit kritisch denken.

Hieronder is het lesplan van Les 1 toegevoegd. In bijlage III is de gebruikte PowerPoint presentatie te vinden.

9.1.1 Lesplan les 1 ³⁰

Sheet met titel: Wat is kritisch denken? (2 min)

Kritisch denken betekent dat je onafhankelijk van anderen informatie analyseert en beoordeelt.

Wij allemaal hebben echter de neiging om met te weinig bewijs van alles te geloven, de belangrijkste reden daarvoor is dat we andere mensen op hun woord vertrouwen. Omdat we iemand aardig vinden of bij een groep willen horen die dezelfde ideeën heeft.

Absolute zekerheid of waarheid bestaat niet. Iedereen bekijkt de wereld op een andere manier en creëert daarmee zijn of haar enige waarheid.

Sheet met plaatje (5 min):

Zo brengen we allemaal een puzzelstukje in. En jij moet beslissen welk stukje je gebruikt om jouw mening te vormen.

Kritisch denken is best moeilijk, omdat je snel geneigd bent dingen te geloven of te veroordelen.

Het is niet altijd zo dat slimme mensen ook goede kritische denkers zijn. Slimme mensen kunnen heel veel onzin geloven, want ze ook goed argumenten geven waarom hun standpunt goed is.

Kritisch denken is niet een kwestie van verzamelen van informatie. Een persoon met een goed geheugen en die veel van de feiten is niet per se goed in kritisch denken. Een kritisch denker is in

³⁰ <http://www.osdemethodology.org.uk/units/highereducation/ctcbooklet.pdf>

staat om de gevolgen af te leiden uit wat hij weet, en weet hoe hij gebruik moeten maken van informatie om problemen op te lossen, en om relevante bronnen van informatie in te winnen om zich te informeren.

Hoe werkt het? (5 min)

Stel jezelf vragen bij een tekst, film of verhaal:

Sheet met punten:

- Is dit waar?
- Waarom is dat zo?
- Is dat een feit of een mening?
- Zijn de feiten te controleren?
- Hoe komt de verteller/auteur/filmmaker tot zijn conclusie?
- Waarom is dit belangrijk?
- Hoe werkt dat dan?
- Komt deze informatie van een betrouwbare bron? Wat zeggen andere bronnen daarover?
- Is het taalgebruik van de verteller/auteur/filmmaker neutraal of emotioneel geladen?

Maar houd ook je eigen opvattingen onder een vergrootglas:

Sheet met punten (2 min):

- En wees bereid om je eigen standpunten, opvattingen en overtuigingen uit te leggen, te verdedigen en aan te passen
- Bepaal zorgvuldig in welke mate je een bewering aanneemt of verwerpt
- Verzamelen informatie voordat je tot een oordeel komt

Sheet met titel: Waarom is het belangrijk? (5 min)

Kritisch denken is belangrijk in een democratische samenleving. Waarom?

1. In Nederland vinden wij vrijheid van meningsuiting heel belangrijk. Een persoon kan pas een echte mening hebben als hij ook in staat is om die mening op een zelfstandige manier op te bouwen. Daarvoor moet hij een logische redenering kunnen opbouwen en betrouwbare bronnen vinden.
2. Echte democratie bestaat alleen als de bevolking de activiteiten van de politici kritisch kan evalueren. Een land waar geen kritisch denken is, bestaat uit mensen die gemanipuleerd kunnen worden door hun leiders. Dan is er geen democratie en geen vrijheid.

Kunnen jullie een voorbeeld geven van moment waarop jullie kritisch denken nodig hebben? Enkele voorbeelden kunnen zijn wanneer ze medische beslissingen moeten maken of bemiddelen tijdens een ruzie

Kritisch denken moet niet verward worden met kritiek hebben op andere mensen. Je kunt kritisch denken wel gebruiken om slechte redeneringen van mensen te bespreken. Je kunt kritisch denken juist ook gebruiken om mensen beter te begrijpen.

Ontwikkelingslanden.

Ik wil het graag hebben over onze kijk op de zogenaamde ontwikkelingslanden. Kennen jullie het programma groeten uit de Rimboe? (vast wel, iemand laten vertellen wat het is)

Kijken naar een filmpje

Filmpje laten zien:

http://www.youtube.com/watch?v=y1LAS_i_hzl Filmpje groeten uit de rimboe 1.50 minuten.

Schrijf je eerste gedachten op (5 min)

Wat is je huidige kijk op dit onderwerp?

Bespreek met je buurman de volgende vragen (5 min):

Sheet met vragen:

1. Hoe definieer je vooruitgang?
2. Zijn er mensen die 'onderontwikkeld' worden beschouwd door de meeste mensen waar je woont?
3. Wie zijn dat?
4. Vind je de mensen uit het filmpje onderontwikkeld?
5. Wat zouden de mensen uit het filmpje van ons denken?
6. Wat zou jij doen als iemand dacht dat je 'ongeschoold' of 'onbeschaafd' was en probeerde om je te helpen vooruit te komen op een manier waar jij het niet mee eens was?
7. Hoe ontwikkeld is de groep waar jij bij hoort?.
8. En hoe zij ziet deze groep zich ten opzichte van anderen?
9. Hoe denk je dat andere groepen jouw groep zien?
10. Vind je dat de samenleving waar je woont nog vooruitgang moet boeken om andere samenlevingen bij te kunnen houden?
11. Waarom denk je dat?

Groepsdialoog met de klas (10 min)

Sheet : Wat zijn definities van vooruitgang en beschaving? Hoe vinden wij dat mensen moeten leven en naar vooruitgang moeten streven?

Sheet : Wat zijn de redenen en gevolgen van het proberen om een idee van vooruitgang op te leggen?

Verantwoorde keuzes (10 min)

Jij bent tv producent. Je gaat een groep Nederlanders neerzetten bij een stam in Afrika. Deze mensen leven zonder stromend water of stroom in hutjes, zij gaan niet naar school.

Je weet dat dit programma de veronderstelling kan versterken dat tribale mensen (die verschillende ideeën hebben over vooruitgang en beschaving) worden gezien als onderontwikkeld en onbeschaafd. Hoe kan je voorkomen dat dit beeld ontstaat bij de kijker?

Schrijf dit op. Wie wil zijn idee vertellen?

Afsluiting(5 min)

Denk na over de les vandaag. Wat heb je geleerd over jezelf? Wat heb je geleerd over anderen?

Bespreken Ook terugkoppelen aan kritisch denken (dat hebben we geleerd en het is ook nodig om toe te passen in andere situaties).

9.2 Les 2 groep 2; de OSDE methode toepassen

De voorbeeld les staat op www.osdemethodology.org.uk/units/secondary/redshoes.htm.

Op de website staat dat dit een goede les is om de methode te introduceren. De onderwerpen die behandeld worden bespreken de relaties die beschermd moeten worden om de veilige ruimte te creëren.

De originele les begint met het rangschikken van de klas op geboortemaand en dag. Dit is om een 'teamsfeer; te creëren. Ik heb deze stap niet toegepast in de les. Het rangschikken zou veel tijd kosten en ik zag niet in hoe het rangschikken van de klas de teamsfeer zou laten ontstaan.

Vervolgens zou volgens de originele les een sta op/zit spel gespeeld moeten worden. Op deze manier wordt het principe van 'ruimte' geïntroduceerd. Bij verschillende vragen zouden leerlingen moeten gaan staan of zitten. Deze vragen zouden kunnen zijn: Ga zitten als ...

- je nog nooit in China bent geweest
- je nog nooit een ijsje hebt gegeten

Vervolgens worden er meer serieuze vragen gesteld als:

- als niemand je ooit pijn heeft gedaan met woorden
- als je nooit gekwetst bent door blikken
- als je zelf nooit iemand hebt gekwetst
- als je nooit buitengesloten bent
- als je zelf nooit iemand hebt buitengesloten

Ook deze vragen heb ik overgeslagen. Ik heb dit gedaan omdat ik grote twijfels had bij de serieuze vragen. Ik verwachtte dat de (vooral zeer mondige) leerlingen niet zouden durven toegeven dat zij ooit gekwetst waren. Degenen die dat wel zouden durven zouden hier wellicht op aangekeken worden. Tijdens het focus group interview bleek tevens dat leerlingen niet wilden vertellen waarom zij zich niet vrij voelden om tijdens de les alles te zeggen wat zij wilden. Zie hoofdstuk 10.

Ik ben de les begonnen met een introductie over het begrip discriminatie. Vervolgens heb ik de stappen aangehouden zoals deze ook in de originele les staan, beginnend met het 'scheppen van ruimte'.

De gebruikte les is origineel een les over onderdrukking. Ik ben van mening dat deze ook goed toepasbaar is voor discriminatie. Onderdrukking (of repressie) is de systematische wanbehandeling van een individu of groep door een andere groep. Onderdrukking komt zo voort uit discriminatie. Onderdeel van deze les is het kijken naar een slideshow zonder woorden, de leerlingen moeten zelf hun gedachten hierover opschrijven. De slideshow gaat over mensen met zwarte en mensen met rode schoenen. En wat het hebben van een bepaalde kleur schoenen voor invloed heeft op hun leven.

De slideshow was naar mijn mening een prachtige manier om te laten zien wat voor invloed het discrimineren van iemand om een uiterlijk kenmerk (in dit geval schoenen) heeft en waar het toe kan leiden. Juist omdat het een slideshow zonder woorden is kan je het vrij interpreteren en was het mijns inziens voor meerdere begrippen bruikbaar die in relatie staan met onderdrukking en discriminatie. Ik heb deze slideshow dan ook in zijn geheel gebruikt. De eerste sheets met aanwijzingen heb ik vertaald in het Nederlands en aanpast qua kleur en lettertype. Het origineel bevat namelijk sheet met een knalrode achtergrond met daarin grote zwarte kaders met tekst in hoofdletters. Dit kwam op mij nogal agressief over.

In deze les wordt de OSDE methode geïntroduceerd en toegepast in de klas. Mijn doel in deze les was dat leerlingen door de OSDE methode actief zouden participeren in de discussie en kritischer naar hun eigen standpunten en opvattingen zouden kijken.

Aan de hand van deze les wilde ik testen of de methode toegepast kan worden in een 4 vwo klas op de school. Ook kan ik aan de hand van deze les opmaken of er eventueel aanpassingen gemaakt moeten worden in de les. Bij deze les horen feedback formulieren, deze zijn onderdeel van het leerproces. Zie bijlage V.

Onderdeel van deze les was het creëren van een veilige ruimte zijn waarbinnen leerlingen hun mening durven geven om met elkaar in dialoog te gaan.

Hieronder is het lesplan van les 2 opgenomen. De gebruikte PowerPoint presentatie is opgenomen in bijlage IV.

9.2.1 Lesplan les 2 OSDE methode

Inleiding (5 min)

De vorige les ging over de zogenaamde ontwikkelingslanden en jullie kijk daarop. Vandaag wil ik het onderwerp discriminatie met jullie behandelen.

Jullie huidige docent heeft het onderwerp discriminatie al eens met jullie besproken. Wat is ook alweer discriminatie?

(Onder discriminatie verstaat men het benadelen van mensen of groepen (meestal minderheden) op basis van uiteenlopende kenmerken.)

Zou het beoordelen van mensen als onderontwikkeld kunnen leiden tot discriminatie? Hoe?

(Als je mensen ziet als onderontwikkeld kan je ze ook anders gaan behandelen. Als je vindt dat mensen minder goed zijn dan jou kan je ze gaan onderdrukken. Onderdrukking is ook een vorm van discriminatie).

Het scheppen van ruimte (5min)

Deze les is anders dan anderen, in deze les is het nodig om een veilige ruimte te creëren, deze ruimte zorgt ervoor dat iedereen zijn/haar mening durft te uiten. Niemand wordt buitengesloten, ieders mening heeft waarde. (slide 2)

Iedereen moet bijdragen aan deze ruimte. Daarnaast is het volgende belangrijk:

- Geconcentreerd blijven
- Hard nadenken
- Teamwork

(Slide 3)

We gaan deze les de volgende stappen volgen:

- Slideshow
- Het delen van gedachtes
- Het maken van vragen
- Het stellen van vragen
- Stemmen op een vraag
- Bespreken van de vraag
- Afsluiting

(Slide 4)

Zijn we er klaar voor? (Het doel van deze stap is om steun te krijgen voor de collectieve creatie van ruimte).

Slideshow (5 min)

Ik laat nu een verhaal zonder woorden zien (slideshow laten zien).

<http://www.osdemethodology.org.uk/units/secondary/docs/redshoes.ppt> (de slideshow is vertaald in het Nederlands)

Verduidelijken en delen van gedachtes (5 min)

Pak een blaadje voor je en schrijf je eerste gedachten over dit verhaal op.

(Het doel van deze stap is om de leerlingen de kans te geven hun gedachtes te verklaren).

Deel je gedachten met je buurman/buurvrouw.

(Doel van deze stap is de leerlingen instaat te stellen hun gedachtes te een-op-een te vertellen.)

Het maken van vragen (5 min)

Besprek met je buurman/buurvrouw welke vraag je graag wilt stellen over de slideshow. Elk paar mag één vraag op het bord schrijven. Deze vraag moet beginnen met 'Ik vraag me af....'

(Ik kan ook zelf twee vragen stellen om de groep op gang te brengen). Kom maar naar voren en schrijf deze vraag op het bord. Ondertussen gaan we in een kring zitten.

Stemmen op een vraag (5 min)

We gaan nu stemmen over welke vraag we het interessantst vinden. Allemaal ogen dicht. Ik lees de vraag voor en jullie steken jullie hand omhoog als je de vraag graag wilt bespreken. Je mag niet op je eigen vraag stemmen.

Het bespreken van de vraag (10 min)

We gaan de gekozen vraag klassikaal bespreken. We hoeven niet maar 1 antwoord te vinden. Het is juist goed om verschillende inzichten te ontdekken zodat jullie eigen conclusies mogen trekken. (ik kan de advocate van de duivel spelen als er een gezamenlijke consensus dreigt te ontstaan).

Laatste woorden (5 min)

Iedereen mag een laatste toevoeging doen. Of niet, als je dat niet wilt. Ik geef de stift van het bord aan mijn buurman, deze mag vertellen. Daarna geeft hij de stift door. Als je niets wilt zeggen geef je de stift weer door.

(Hier is het belangrijk om te breken met de traditionele klassikale overhoring-cultuur met de verwachting; om een sociaal wenselijk antwoord te geven. Het is tevens belangrijk elke leerling in de ogen aan te kijken wanneer zij praten. Het hardop herhalen van hetgeen dat verteld wordt helpt over het algemeen bij groepen die onbekend zijn met deze methode.)

Vul het feedback formulier in (bijlage V).

10 Deelvraag 5: Welke ervaringen hebben de leerlingen opgedaan met de methode?

De ervaringen van leerlingen tijdens de toepassing van de OSDE methode zijn op twee manieren gemeten; met feedback formulieren (zie bijlage V) en met een focus group interview (bijlage VII). De uitkomsten worden hieronder apart van elkaar besproken.

10.1 Feedback formulieren

10.1.1 Open vragen

(Voor de grove data van de antwoorden van de leerlingen op open vragen zie bijlage VI)

De leerlingen gaven aan dat zij in de les voornamelijk hadden geleerd dat er veel gediscrimineerd wordt. Het is daarnaast volgens hen niet gemakkelijk om het discrimineren te stoppen. Zij verwachtten daarom discriminatie altijd zal blijven bestaan. Het verplaatst zich alleen steeds naar een andere groep. Een aantal leerlingen gaf ook aan 'niets' geleerd te hebben in de les. Dit kan komen omdat het onderwerp discriminatie al vaak is behandeld in lessen. Dit bleek ook toen er gevraagd werd naar minder goede punten van de les. Enkele leerlingen vonden de les saai, omdat ze het onderwerp al vaak gehad hadden.

Een aantal leerlingen noemde de 'rust' tijdens de les als een positief punt. Hierdoor werd er beter naar elkaar geluisterd. In de lessen bij de huidige docent is meer rumoer toegestaan. Ondanks de rust noemde een leerling de les toch 'gezellig'. De gezelligheid zou ook kunnen komen door het creëren van de veilige ruimte waardoor de sfeer verbeterde.

Mijn uitleg was tevens een positief punt volgens de leerlingen. De leerlingen vonden het positief dat aan het begin van de les de aandacht gevestigd werd op teamwork, hierdoor werden ze bij de les betrokken. Ook werd er door het toepassen van de OSDE methode goed nagedacht. De leerlingen houden van discussiëren en het toepassen van de manier van discussiëren in OSDE methode vonden zij fijn. De discussie heeft volgens hen geleid tot meer ideeën.

In de feedback formulieren werd gevraagd naar minder goede punten van de les. Een leerling gaf aan dat ze het niet fijn vond dat klasgenoten het niet met haar eens waren en dat ze zich aangevallen voelde. Een andere leerling gaf aan dat andere leerlingen 'te vol van zichzelf waren en dat zij niet bereid waren om hun mening te veranderen'.

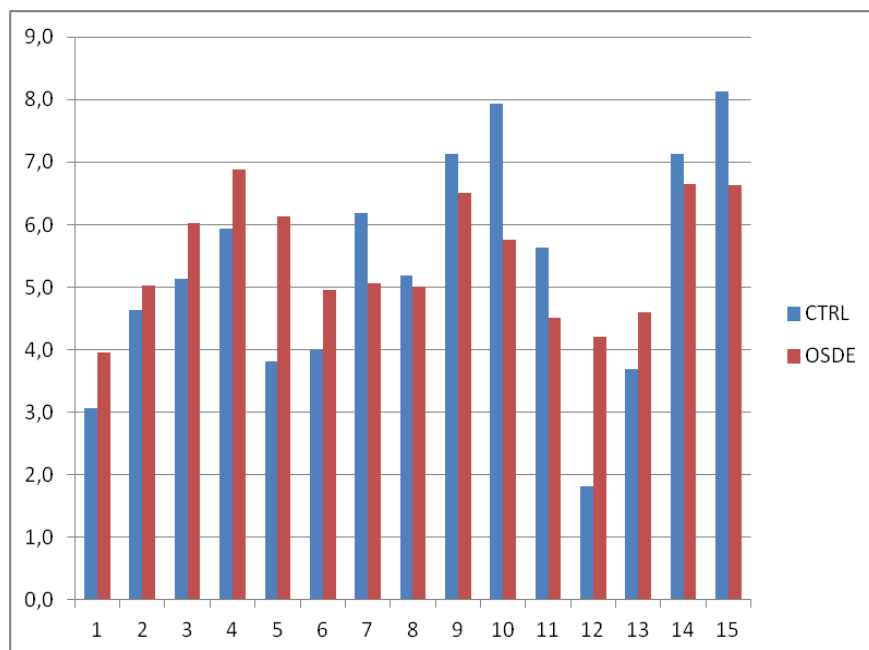
Wat de leerlingen verder negatief vonden aan de les was de PowerPoint. Het verhaal zonder woorden besloeg een groot aantal plaatjes. Dit, terwijl zij na enkele plaatjes al door hadden dat het om onderdrukking en discriminatie ging.

In de feedback formulieren is tevens de vraag gesteld: 'Heb je kritisch denken toegepast in de les?'. Hierop antwoordden de in de OSDE groep 4 leerlingen met nee en 11 met ja. In de controlegroep antwoordden 3 leerlingen ja en 13 nee. Uit de antwoorden op deze vraag bleek dat bijna geen van de leerlingen uit de controlegroep volgens zichzelf kritisch denken had toegepast tijdens de les. De leerlingen uit de OSDE les gaven aan wel kritisch denken te hebben toegepast. Dit deden ze door 'na te denken' en hun 'mening te geven' of 'vragen te stellen'.

10.1.2 Analyse van de stellingen

Gemiddelde waarden

Onderstaand schema geeft de gemiddelde waarden aan van de antwoorden die de leerlingen hebben gegeven op de stellingen op het feedback formulier.

Figuur 3: Gemiddelde waarden

De stellingen waar de verschillen tussen de controle groep en de OSDE groep het grootst (<1) waren zijn de stellingen: 12, 5, 10, 15, 11 en 7. (Zie ook bijlage V). Deze luiden respectievelijk:

- 12. Ik begon te discussiëren omdat anderen het niet met mij eens waren (+2,4)
- 5. Ik luisterde naar anderen en gebruikte zelfs hun ideeën (+2,3)
- 10. Ik bleef stil en ik dacht aan iets anders (-2,2)
- 15. Ik voelde me vrij om alles te zeggen wat ik wilde (-1,5)
- 11. Ik wilde de problemen eruit filteren en snel tot een conclusie komen (-1,1)
- 7. Ik wilde mijn eigen ideeën niet veranderen (-1,1)

Hieruit kan geconcludeerd worden dat de leerlingen in de OSDE groep meer geneigd waren tot discussiëren, actiever met anderen mee dachten, meer bij de les bleven, minder snel hun conclusie trokken en meer open stonden voor het gedachtegoed van anderen. Ze waren ook meer bereid om hun ideeën te veranderen dan de leerlingen in de controlegroep. Dit is zijn kenmerken van het gebruik van kritisch denken. Een vreemd gegeven daarentegen is dat de leerlingen zich minder vrij voelden om alles te zeggen wat zij wilden. Dit kan te maken hebben met de tijdsdruk binnen de OSDE les welke hoger was dan die van de controle groep. Het kan echter ook een teken van kritisch denken zijn. Doordat de leerlingen beter over hun standpunten nadenken zijn zij minder geneigd om alles te zeggen wat in hun opkomt.

De leerlingen konden gemakkelijk meedoen met de methode. De gemiddelde score van deze vraag was 7,1. De gemiddelde score van leerlingen in de OSDE groep was 6,7. Omdat de methode geheel

nieuw was verwachtte ik wel een lage score dan van een standaard les van hun eigen leraar. Ik ben daarom tevreden met 0,4 punt lager.

Significantie

Er is bij dit onderzoek gebruik gemaakt van twee groepen van 15 personen. Hoe kleiner deze groepen, hoe groter de invloed van het toeval.

Gezien de groepsgrootte welke kleiner is dan $n=50$. Is deze analyse geschikt voor een t-toets. Met deze t-toets is nagegaan of het gevonden verschil tussen de gemiddelden van de twee groepen veroorzaakt is door toeval.

Vraagnr.	Gemiddelde			St. Deviatie			Kans		
	OSDE	CTRL	Δ	OSDE	CTRL	Δ	t	\bar{p}	Significantie
1	3,95	3,06	0,89	3,52	3,55	-0,03	0,69	0,24	niet significant
2	5,03	4,63	0,40	2,76	3,32	-0,56	0,36	0,36	niet significant
3	6,03	5,13	0,91	2,32	3,46	-1,14	0,84	0,20	niet significant
4	6,88	5,94	0,94	2,88	3,82	-0,94	0,76	0,22	niet significant
5	6,14	3,81	2,33	1,85	2,37	-0,52	2,99	0,00	zeer significant
6	4,95	4,00	0,95	2,20	3,03	-0,83	0,99	0,16	niet significant
7	5,07	6,19	-1,12	2,64	3,58	-0,94	0,98	0,17	niet significant
8	5,01	5,19	-0,18	2,90	3,82	-0,92	0,15	0,44	niet significant
9	6,51	7,13	-0,61	3,53	3,12	0,41	0,50	0,31	niet significant
10	5,76	7,94	-2,18	3,84	2,35	1,49	1,87	0,03	niet significant
11	4,51	5,63	-1,12	3,02	3,38	-0,36	0,95	0,17	niet significant
12	4,21	1,81	2,39	3,24	1,97	1,26	2,45	0,01	significant
13	4,60	3,69	0,91	2,80	3,42	-0,62	0,80	0,21	niet significant
14	6,65	7,13	-0,47	1,91	2,75	-0,84	0,54	0,29	niet significant
15	6,63	8,13	-1,49	3,06	2,58	0,48	1,44	0,08	niet significant
Gemiddelde	5,46	5,29	0,17	2,83	3,10	-0,27	1,09	0,19	niet significant

Figuur 4: Uitkomst significantie

Als de kans, dat een verschil door toeval ontstaan is, kleiner is dan 5% ($\bar{p} = 0.05$), dan noemt men het verschil significant (betekenisvol). Als de kans, dat het verschil door toeval ontstaan is, kleiner is dan 1% ($\bar{p} = 0.01$) dan noemt men het verschil zeer significant (zeer betekenis vol). In mijn vragenlijst is te zien dat 2 van de 15 vragen respectievelijk zeer significant en significant zijn.

“Ik luisterde naar anderen en gebruikte zelfs hun ideeën.” (Zeer significant)

“Ik begon te discussiëren omdat anderen het niet met mij eens waren.” (Significant)

Bij deze vragen waarbij er wel een significant verschil is aangetoond, is de kans dat het gevonden verschil door toeval ontstaan is zeer klein.

Gemiddeld genomen zijn de verschillen tussen de controlegroep en de OSDE groep niet significant. In de gevallen waarbij er met de t-toets geen significant verschil aangetoond kon worden betekent het niet dat er definitief geen verschil is. Dit verschil is enkel niet door mijn onderzoek aangetoond.

10.2 Focus group interview

Ik heb het focus group interview onder andere gebruikt om uitkomsten die uit de feedback formulieren kwamen verder toegelicht te krijgen.

Uit de feedback formulieren bleek dat niet iedereen zich vrij voelde om alles te zeggen wat hij/zij wilde. Ik wilde graag in het focus group interview te weten komen waardoor dit kwam en hoe dit voorkomen kan worden. De leerlingen konden (of wilden) in het focus group interview niet aangeven waardoor dit kwam. Zij antwoordden dat zij juist tijdens maatschappijleer altijd wel het gevoel hebben dat zij alles mogen zeggen. De leerlingen gaven wel aan dat zij het belangrijk vinden dat iemand het uitspreekt als hij/zij zich niet op zijn/haar gemak voelt en waarom. Vervolgens kan er wat aan de situatie gedaan worden.

Ook bleek uit de formulieren dat niet iedereen actief meedeed. Ik wilde graag weten of er iets in de les veranderd kon worden om dit te veranderen. De leerlingen gaven aan dat er niet veel aan een les veranderd kan worden om hen actiever mee te laten doen. Mijn lessen vielen op het achtste uur. Het laatste uur van de dag. De leerlingen zijn hierdoor minder gemotiveerd dan in de ochtend.

In de lessen bij de huidige docent leren de leerlingen volgens eigen zeggen kritisch denken door overal vragen bij te stellen. De leerlingen gaven aan dat zij van mening zijn dat zij het kritisch denken dan ook al gebruiken. Zij vinden dit een eigenschap die een vwo leerling normaal gesproken al heeft. Het begrip 'kritisch denken' dient wellicht nog beter te worden uitgediept in de les. Ik heb ze in de les wel uitgelegd dat niet iedereen die slim is ook automatisch een goede kritisch denker is. Ik vraag mij dan ook af of dit werkelijk zo is en in hoeverre zij dit gebruiken. Dit zou in een vervolgonderzoek getest kunnen worden.

Een positief punt aan het werken met de OSDE methode is volgens leerlingen dat iedereen erbij betrokken wordt. Het discussiëren leidt volgens hen tot meer ideeën en tot extra nadenken. Een goede onderbouwing van een argument zorgt ervoor dat leerlingen hun eigen standpunten wellicht aan zouden willen passen. Ook het feit dat het teamwork werd benadrukt vonden zij positief. De leerlingen vonden het tevens positief dat ik de klas onder controle had. Ze vonden ook dat ik mijn best deed. Zij merkten dat ik niet alleen informatie uit het lesboek aan het vertellen was, dit vinden zij fijn.

De leerlingen zouden wel vaker met de OSDE methode les willen krijgen. Het liefst krijgen ze echter les op de volgende manier: Een introductie van het onderwerp met de moeilijkste begrippen, de docent die vragen stelt over dit onderwerp, een anekdote van de docent over het onderwerp en daarna een discussie over het onderwerp. Dit is tevens de manier van lesgeven die de huidige docent normaliter hanteert. Met de OSDE methode wordt deze structuur niet gehanteerd.

De leerlingen vonden het niet lastig om met de les mee te doen. De OSDE methode heeft wel een duidelijke structuur met een aantal onderdelen die gedaan moeten worden tijdens de les. De leerlingen, hadden hierdoor het gevoel dat er een schema afgewerkt moet worden en dat ze 'snel door moeten naar de volgende stap'. Deze tijdsdruk hebben zij ervaren als negatief. Aan de andere kant gaven ze daarentegen ook weer aan dat de les 'lekker snel ging'. Om de tijdsdruk te verminderen kan de introductie van de OSDE methode worden verdeeld over twee lessen.

Wat zij ook niet leuk vonden is dat zij bij het onderdeel van het bespreken van de vraag in een kring moesten zitten. Zij hebben dit ervaren als kinderachtig. Ook het gebruik van de camera om de lessen op te nemen hebben de leerlingen als negatief ervaren. De leerlingen werden duidelijk terughoudender toen ze wisten dat ze werden opgenomen op video.

10.3 Conclusie

10.3.1 Inhoudelijk

De lange PowerPoint en het onderwerp discriminatie werden ervaren als negatief. De PowerPoint kan korter. Ik heb misschien het niveau van de leerlingen onderschat. Hier kan in een volgende les rekening mee gehouden worden. Een volgende keer zou tevens een onderwerp gebruikt kunnen worden dat de leerlingen nog niet zo vaak hebben besproken.

10.3.2.Vorm

De OSDE methode was gemakkelijk te begrijpen, daardoor konden de leerlingen goed met de les meedoen. Zij geven echter de voorkeur aan de structuur van de lessen die ook in huidige lessen van de huidige docent wordt gehanteerd. Dit is de structuur die zij gewend zijn.

De leerlingen merken bij de OSDE les een duidelijk verschil in de verwachtingen die de docent van hen heeft. Omdat voorafgaand aan de les duidelijk wordt gemaakt dat van iedereen verwacht wordt dat zij zich inzetten en als een team samenwerken ervaren de leerlingen dit ook zo. In de lessen bij de huidige docent wordt dit niet expliciet benoemd. Actieve deelname blijft zo vrijblijvend. De leerlingen hebben aangegeven dat de discussie leidde tot verder nadenken en meer ideeën.

10.3.3 Persoonlijk

De leerlingen konden (of wilden) in het focus group interview niet aangeven waarom zij zich niet vrij voelden om alles te zeggen wat zij wilden. Daarnaast gaven zij aan dat er niets veranderd kan worden aan de les om hen actiever te laten participeren. De leerlingen gaven de schuld van hun passiviteit aan het tijdstip waarop de lessen vielen. De leerlingen zijn echter gewend om redelijk passief te zijn in lessen bij hun huidige docent. Ik verwacht dat dit heeft doorgewerkt in mijn lessen. Daarnaast kan het zo zijn dat zij zich toch niet veilig genoeg voelden om actief mee te doen en hun mening te geven.

Het zitten in de kring vonden zij kinderachtig. Ik heb echter wel gemerkt dat zij hierdoor actiever meededen met de les, ik zou dit dan ook niet veranderen.

Het is jammer dat de leerlingen terughoudender werden doordat zij op camera opgenomen werden. Ik heb dit dan ook niet meer gebruikt tijdens het focus group interview. Dit is opgenomen met een voicerecorder. Ik ben erg benieuwd hoeveel actiever de leerlingen zich in de les zouden inzetten als de camera afwezig zou zijn

11 Deelvraag 6: Wat vindt de huidige docent van de klas van de toepassing van de methode?

(Voor het volledig uitgewerkte interview zie bijlage II).

Wat de docent vooral positief vindt aan de OSDE methode is dat iedereen direct wordt aangesproken. Dit zorgt ervoor dat leerlingen zich gedwongen voelen om mee te doen met de les. De toepasbaarheid van de methode hangt volgens de docent af van het thema dat behandeld wordt.

De docent geeft aan dat hij de OSDE methode zelf af en toe wil gaan gebruiken. Hij vindt de OSDE methode goed ter afwisseling met de huidige gebruikte methoden. De OSDE methode is echter geen methode om af en toe mee af te wisselen. Het is een manier van werken.

De docent vindt de methode erg geschikt om te gebruiken als er in een les veel kennis overgedragen moet worden. Omdat de leerlingen door de OSDE methode bij de les worden gehouden zullen zij actiever luisteren volgens hem. In paragraaf 5.4 werd al duidelijk dat de focus in de lessen bij de docent ligt op het toelichten van de van tevoren gedefinieerde kennis. Bij de lessen van de docent is er tevens een duidelijk onderscheid te maken in de momenten waarop hij begrippen uitlegt en de momenten waarop er 'gespeeld' wordt. Met de OSDE methode ligt de focus op het ontwikkelen van kritische vaardigheden en ethische relatie in de klas en niet direct op het overbrengen van veel (vooraf gedefinieerde) kennis. Met het gebruik van de OSDE methode kan er mijns inziens spelenderwijs theorie toegepast worden

De docent staat in zijn lessen normaal wat meer onrust toe. Hij is van mening dat uit de onrust soms interessante dingen naar voren komen. Bij het gebruik van de OSDE methode is het juist de bedoeling dat je naar elkaar luistert en niet door elkaar heen praat. Het aanbrenge van structuur en rust in de lessen met de OSDE methode vindt de docent goed.

Groep 2 was volgens de docent tijdens het werken met de OSDE methode in het begin afwachtend en onwennig. Dit komt volgens hem omdat zij merkten dat de les een andere opbouw had dan normaal. Ook werden de leerlingen aan het begin van de les erop gewezen dat zij zich moesten inzetten en als een team moesten werken. Dit zorgde ervoor dat zij wisten dat er wat van hen verwacht werd. Dit is in de gebruikelijke lessen niet zo. Toch vond ik de inzet van de leerlingen nog steeds beperkt. De docent gaf aan dat hij de lessen goed vond gaan en dat hij niet dacht dat er meer uit de stille of soms ongemotiveerde leerlingen te halen was.

De docent vindt dat leerlingen ook de kans moeten krijgen om niet te reageren als ze dat niet willen. Wat hij vooral belangrijk vindt is het feit dat de intrinsieke motivatie aanwezig moet zijn. Het is echter erg moeilijk om te bepalen of een leerling niet reageert omdat de motivatie ontbreekt of omdat zij niet voor haar mening uit durft te komen door het ontbreken van een goede sfeer van vertrouwen in de klas. De veilige atmosfeer is bij de docent veelal afhankelijk van de autoriteit in de klas. Hij probeert hier wel in te sturen. Bij de OSDE methode is de veilige atmosfeer afhankelijk van het vertrouwen en respect binnen de groep. Mijns inziens ontbreekt het hieraan in de geobserveerde klassen.

De docent is van mening dat hij kritisch denken het hele jaar door in zijn lessen naar voren laat komen. Wel lijkt het hem goed om aan het begin van het schooljaar een les te geven over kritisch denken. Ook om het begrip duidelijk te benoemen.

Zo kan de methode het hele schooljaar bewust worden toegepast. Bij de OSDE methode probeert de docent de leerlingen elke aanname en implicatie kritisch te kanten bekijken, dit is onderdeel van de manier van lesgeven.

De docent is van mening dat je als docent gebruik moet maken van een werkvorm waarbij je je eigen sterke eigenschappen toepast. Hij vindt zelf zijn verbale vermogen het sterkste. Hij baseert zijn lessen dan ook het liefst op een verhaal van zichzelf. Via deze anekdote geeft hij de rest van de les vorm.

11.1 Conclusie

De huidige docent vindt de OSDE methode een aanvulling op zijn huidige manier van lesgeven. Hij wil de methode het liefste gebruiken om veel kennis over te dragen. Dit is niet iets waarvoor de OSDE methode erg geschikt voor is. De OSDE methode is meer bedoeld om kennis te laten ontstaan.

Een ander positief punt is dat de methode structuur en rust aanbrengt in de lessen. Ik begrijp dat de docent dit positief vindt. Zijn huidige lessen zijn door het ontbreken hiervan rumoerig. Aan de andere kant vindt hij dat uit rumoer soms interessante dingen ontstaan.

In de lessen van de huidige docent wordt niet van tevoren aan de leerlingen meegedeeld dat er van hen verwacht wordt dat zij meedoen en als een team werken. De huidige docent vindt het belangrijk dat de intrinsieke motivatie aanwezig moet zijn om te reageren en mee te doen in de les.

Ik vind het te makkelijk om te zeggen dat er niet meer uit de stille of soms ongemotiveerde leerlingen te halen was. Het is belangrijk om te weten te komen of de leerlingen niet reageren omdat zij ongemotiveerd zijn of omdat de sfeer in de klas het niet toelaat om openhartig te zijn. Met de OSDE methode wordt hier expliciet aandacht aan besteed.

De docent geeft echter het liefst les aan de hand van zijn eigen verhaal. Het is mijns inziens te beperkend om een werkvorm enkel te kiezen omdat je sterke eigenschappen hier bij passen. De manier van lesgeven zal hierdoor veelal op eenzelfde manier verlopen. Het zou juist goed zijn om als docent een minder sterke kant te ontwikkelen.

12 Deelvraag 7: Hoe ervaar ik de methode zelf als lesgever?

Voor mij bestond de grootste uitdaging uit het juist overbrengen van de regels van de OSDE methode. De leerlingen zijn gewend om op een bepaalde manier met elkaar te discussiëren. De OSDE methode heeft veel gelijkenissen met de discussievorm die de huidige docent op dit moment toepast in zijn klassen. Het is echter een discussie met duidelijke regels en stappen. Juist daarom is het belangrijk om de verschillen duidelijk te maken. In plaats van een discussie of debat te voeren waarbij er vaak een winnaar is, wordt er met de OSDE methode een variëteit aan inzichten duidelijk gemaakt die geen van allen als goed of fout wordt bestempeld. Er zijn veel stappen te nemen in een les met de OSDE methode. Daardoor krijg je inderdaad het gevoel dat je 'door moet'.

Ik vind het goed dat er voorafgaand aan de les duidelijk wordt vermeld dat ze moeten werken als een team. De leerlingen wisten dat er iets van ze werd verwacht. Dit is normaal niet zo. Dit zorgt dan ook vaak voor onrust van leerlingen die met andere zaken bezig zijn. De onrust die normaal gesproken toegestaan is in de lessen was in mijn lessen voor mij ook merkbaar. Ik had wel de indruk dat ze me wat strenger vonden. In het focus group interview werd wel door een jongen gezegd dat hij het goed vond dat ik de klas onder controle had. Doordat de leerlingen een bepaalde manier van les krijgen gewend zijn waren ze in het begin wat onwennig. Nadat ze in de kring zaten kwamen ze echter wel 'los'.

Het creëren van de veilige ruimte waarin leerlingen hun mening durven te geven om met elkaar in dialoog te gaan was tevens een uitdaging. Ik ben van mening dat dit niet gelukt is in de de groep. De leerlingen die normaal niets uit zichzelf zeggen (vooral de meisjes in deze klas) zeiden nog steeds niets uit zichzelf. Dit vond ik jammer. Pas nadat ik ze een vraag stelde merkte ik wel dat ze tijdens het zitten in de kring meer vertellen dan in de gewone les. De mate waarin leerlingen durven mee te doen met de methode is voor een groot deel afhankelijk van de het vertrouwen en respect binnen de groep. Mijns inziens ontbreekt het hier aan binnen de klas waarbinnen ik de methode gaf.

De methode is dan ook niet geschikt om zomaar te gebruiken in een klas. De docent kan met het introduceren van de methode de regels van de methode aangeven waarbinnen respect en vertrouwen van groot belang zijn. De klas moet mijns inziens wel toe zijn aan deze methode en er moet een bepaalde mate van respect en vertrouwen aanwezig zijn. De OSDE methode nodigt namelijk uit tot het geven van heel persoonlijke standpunten. Als er leerlingen in de groep aanwezig zijn die deze standpunten aanvallen of tegen de ander gaan gebruiken kan dit leiden tot nog minder vertrouwen en respect binnen de groep.

Omdat ik maar drie keer in de klas geweest ben was ik ook redelijk nieuw voor ze. De leerlingen konden daarom ook moeite hebben met het vertrouwen van mij en het veilig voelen om hun mening te geven. Aan de andere kant kan het ook juist stimulerend zijn om je mening te geven aan een neutraal iemand, die niet je vaste docent is.

Ik vond de inzet van de leerlingen zeer beperkt. Het gebrek aan motivatie bij de leerlingen had geen stimulerend effect op mij als docent. Tijdens tweede les waren er in groep 2 twee leerlingen die er in de eerste les niet bij waren. Dit zorgde voor onrust. Deze leerlingen zijn ook tevens de drukste leerlingen van de klas.

Hoewel zij zich ongeïnteresseerd wilden voordoen en het zitten in de kring enorm kinderachtig vonden, deden ze aan het eind van de les toch actief mee tijdens het zitten in de kring. Dit was leuk om te zien.

De OSDE les die ik gebruikte had aan het begin een slideshow zonder woorden. De slideshow gaat over mensen met zwarte en mensen met rode schoenen. En wat het hebben van een bepaalde kleur schoenen voor invloed heeft op hun leven. De slideshow duurde lang en de leerlingen werden onrustig omdat de ze clou van het verhaal al snapten. Het ging over discriminatie en onderdrukking. Het is dan lastig om de klas rustig te houden tot het eind van de slideshow.

Na het vragen naar hun gedachten over de slideshow legden zij dan ook veel nadruk op de schoenen. De diepere betekenis zagen ze gelukkig wel en ze kwamen met mooie gedachten als: 'iemand beoordelen op zijn schoenen is onzin en discriminatie is ook onzin', maar ook 'schoenen kan je uit doen, een huidskleur bijvoorbeeld niet'.

12.1 Conclusie.

Ik ben van mening dat het creëren van een veilige ruimte niet gelukt is. Hiervoor dient mijns inziens een bepaalde mate van respect en vertrouwen aanwezig te zijn die in deze klas ontbrak. Ik merk duidelijke verschillen tussen de vwo klassen die ik de afgelopen tijd geobserveerd heb en de vwo klassen die ik twee jaar geleden op deze school les gaf tijdens mijn stage. De sfeer binnen de klassen van twee jaar geleden was beter. Zij stonden open voor elkaars mening en deden goed mee met de les. Ik ben van mening dat de methode beter geschikt zou zijn voor deze klassen.

De OSDE methode is niet moeilijk toe te passen, echter bestaat de methode wel uit een groot aantal stappen. Het zou wellicht beter zijn als je de afzonderlijke stappen eerst verweeft met de klassikale discussie die de huidige docent nu al toepast in zijn lessen. Op deze manier kunnen de leerlingen wennen aan de methode.

Ik heb niet het idee dat de leerlingen meer in de discussie hebben bereikt in denken over het onderwerp dan dat zij al deden. Dit kan ook komen omdat het onderwerp discriminatie al zo vaak behandeld is in lessen dat er niet veel nieuws meer over te zeggen valt.

12.1.1 Lesdoelen bereikt?

Mijn doel voor de eerste les was het aanleren van de vaardigheden van het kritisch denken. Het overgrote deel van de leerlingen uit de OSDE groep heeft volgens eigen zeggen kritisch denken toegepast. Dit, terwijl dit in de controlegroep bijna niet het geval was. Deze leerlingen hebben in de les met de OSDE methode wellicht bewust gebruik gemaakt hiervan. Uit de antwoorden van de stellingen kan echter de voorzichtige conclusie worden getrokken dat de leerlingen kritisch denken hebben toegepast.

Mijn doelen voor de tweede les waren: Leerlingen actief laten participeren in de discussie en kritischer naar hun eigen standpunten en opvattingen laten kijken. Ondanks het feit dat het leek alsof niet iedereen actief meedeed is er wel een groot verschil te zien in de controlegroep en de OSDE groep bij de stelling: Ik bleef stil en dacht aan iets anders.

Bij de controlegroep was de uitkomst bij deze stelling hoger. De leerlingen in de OSDE groep waren wellicht in de momenten dat zij stil waren toch aan het nadenken over het onderwerp van discussie.

De leerlingen hebben in de feedback formulieren aangegeven dat zij minder snel hun conclusie trokken en meer open stonden voor het gedachtegoed van anderen. Ze waren ook meer bereid om hun ideeën te veranderen dan de leerlingen in de controlegroep. Deze antwoorden geven aan dat zij kritischer naar hun eigen standpunten keken.

13 Conclusies en aanbevelingen

13.1 Inleiding

In dit verslag werd er ingegaan op de OSDE methode. Deze theorie is toegepast in lessen van het vak maatschappijleer. Het doel van dit onderzoek van onderwijs was het toetsen van de toepasbaarheid van de OSDE methode in het Nederlands curriculum maatschappijleer op de school in 4 vwo klassen de huidige docent. Daarnaast wilde ik weten hoe de OSDE methode in de praktijk wordt ervaren, door zowel de docent als de leerlingen. Dit was tot nu toe (voor zover bekend) nog niet gedaan op een Nederlandse school. Deze doelstellingen zijn behaald.

13.2 Hypothesen

In voorgaande hoofdstukken zijn de antwoorden op de deelvragen geformuleerd. Aan de hand van de beantwoorde deelvragen zullen nu de hypothesen worden besproken:

1. 'Er is sprake van een samenhang tussen het vak maatschappijleer en de OSDE methode. Hierdoor past het goed in het Nederlands curriculum van maatschappijleer'.

Er is zeker sprake van samenhang tussen het vak maatschappijleer en de OSDE methode. De methode is toepasbaar bij het ontwikkelen van de volgende vaardigheden die in de exameneisen van het vak maatschappijleer vermeld staan; 'leerlingen moeten een stelling, zowel mondeling als schriftelijk moeten kunnen nuanceren, verdedigen en bestrijden. Daarbij moeten zij gebruik maken van argumentatievaardigheden'. Daarnaast moeten zij 'kunnen beschrijven wat de relatie is tussen het maatschappelijke vraagstuk/probleem en sociale ongelijkheid in de samenleving'. De methode is daardoor geschikt is om de domeinen van het vak maatschappijleer te behandelen.

De OSDE methode sluit aan bij de door het SLO genoemde drie domeinen van burgerschap. Daarnaast stimuleert de OSDE methode kritisch denken. Iets waar volgens het Handboek Vakdidactiek Maatschappijleer aandacht aan moet worden besteedt door docenten. Hierdoor is de OSDE methode geschikt om te gebruiken binnen het curriculum van maatschappijleer.

Op basis van het literatuuronderzoek kan deze hypothese worden aangenomen. Op basis van mijn ervaringen blijkt toch dat het invoeren van de methode niet vlekkeloos verloopt. Op basis van mijn ervaringen zou deze daarom verworpen moeten worden.

2. 'De leerlingen hebben positieve ervaringen opgedaan met OSDE methode.'

Ik vond het belangrijk dat de methode gemakkelijk te begrijpen is voor leerlingen, zodat iedereen mee kan doen. Uit het feedback formulier bleek dat de leerlingen in de controle groep de bedoeling van de werkvorm die in hun les werd gebruikt beter snaptten, zij vonden het gemakkelijker om mee te doen met de les. De leerlingen in de OSDE groep hadden iets meer moeite om de bedoeling van de OSDE methode te begrijpen. Zij geven de voorkeur aan de werkvorm die hun huidige docent hanteert. De leerlingen vonden het vooral positief dat zij werden betrokken bij de les.

Uit de feedback formulieren bleek dat de leerlingen zich minder vrij voelden dan de controlegroep om alles te zeggen wat zij wilden. Dit kan te maken hebben met de tijdsdruk binnen de OSDE les

welke hoger was dan die van de controle groep. Toch is dit gegeven erg belangrijk bij het bespreken van controversiële onderwerpen. Ook kan dit betekenen dat leerlingen kritisch denken hebben toegepast. Hierdoor voelden ze zich minder geneigd om zomaar hun mening te geven.

De ervaringen die de leerlingen met de methode hebben opgedaan zijn niet hoofdzakelijk positief. Deze hypothese dient daarom verworpen te worden.

3. 'De OSDE methode laat leerlingen actief participeren in de discussie'.

Ik verwachtte te bereiken dat leerlingen actiever mee zullen doen door het creëren van de veilige ruimte. Het creëren van de veilige ruimte is mijns inziens niet gelukt. De sfeer in de klas was niet goed.

Tijdens het toepassen van de OSDE methode deden niet direct meer leerlingen mee in vergelijking met de door de huidige docent gegeven normale les. Aan het eind van de les deden de ogenschijnlijk ongemotiveerde leerlingen echter wel actief mee. De stille leerlingen vertelden in de kring ook meer dan na het stellen van een vraag in de les van het kritisch denken. Er is dus wel enige verbetering. De huidige docent was van mening dat er ook niet er meer uit de stille of soms ongemotiveerde leerlingen te halen was.

De leerlingen uit de OSDE klas waren volgens de huidige docent aan het begin van de les afwachtend en onwennig. Dit komt volgens hem omdat zij merkten dat de les een andere opbouw had dan normaal. Ook werden de leerlingen aan het begin van de les erop gewezen dat zij zich moesten inzetten en als een team moesten werken. Dit zorgde ervoor dat zij wisten dat er wat van hen verwacht werd. Dit is in de gebruikelijke lessen niet zo.

Uit de feedback formulieren bleek wel dat de leerlingen die met de OSDE methode werkten meer geneigd waren tot discussiëren, actiever met anderen mee dachten en meer bij de les bleven dan de controlegroep.

Het verschil tussen de controlegroep en de OSDE groep bij de stelling uit het feedbackformulier "Ik begon te discussiëren omdat anderen het niet met mij eens waren" is zelfs significant te noemen.

De hypothese kan worden aangenomen.

4. 'De OSDE methode laat leerlingen kritischer naar hun eigen standpunten en opvattingen kijken'.

Het discussiëren heeft volgens de leerlingen geleid tot meer ideeën en tot extra nadenken. Uit de feedback formulieren bleek dat leerlingen met het gebruik van de OSDE methode luisterden naar anderen, minder snel hun conclusie trokken en meer open stonden voor het gedachtegoed van anderen. Ze waren ook meer bereid om hun ideeën te veranderen dan de leerlingen in de controlegroep. Dit zijn kenmerken van het gebruik van kritisch denken.

Mijn doel voor de eerste les was het aanleren van de vaardigheden van het kritisch denken. Het overgrote deel van de leerlingen uit de OSDE groep heeft volgens eigen zeggen kritisch denken toegepast. Dit, terwijl dit in de controlegroep bijna niet het geval was. Uit de uitleg van de leerlingen over hoe zij het kritisch denken hebben toegepast blijkt niet direct dat zij daadwerkelijk gebruik hebben gemaakt van kritisch denken. De vaardigheden van het kritisch denken zijn in de OSDE groep

de eerste les aangeleerd. Deze leerlingen hebben in de les met de OSDE methode wellicht bewust gebruik gemaakt hiervan. Uit de antwoorden van de stellingen kan echter wel de conclusie worden getrokken dat de leerlingen kritisch denken hebben toegepast. Het verschil tussen de controlegroep en de OSDE groep bij de stelling uit het feedbackformulier "Ik luisterde naar anderen en gebruikte zelfs hun ideeën" is zelfs zeer significant.

Deze hypothese kan daarom worden aangenomen.

5. 'De OSDE methode wijkt af van de huidige lesstijl en discussievorm die tot nu toe wordt toegepast door de docent. De huidige docent van de klas vindt de toepassing van de methode een aanvulling op zijn huidige lesprogramma.'

Doordat ik tijdens mijn stage al op de hoogte was van de lesstijl van de huidige docent wist ik dat deze zou afwijken van de OSDE methode. Ik verwachtte dat de huidige docent de OSDE methode, doordat deze anders is, een aanvulling zou vinden op de huidige gehanteerde werkvormen en geschikt zou zijn om controversiële onderwerpen te bespreken.

De methode heeft zowel overeenkomsten als verschillen met de huidige discussievorm die door de huidige docent gebruikt wordt. De lesstijl wijkt echter op meerdere punten af.

De huidige docent vindt de OSDE methode gebruiksvriendelijk. Hij vindt het prettig dat meer leerlingen actief bij de les betrokken worden. De docent vindt het goed om aan het begin van het schooljaar een les te geven over kritisch denken. Zo kan de methode het hele schooljaar bewust worden toegepast.

De docent heeft aangegeven dat hij het goed vindt dat iedereen bij de discussie betrokken werd. Hij vindt het echter belangrijk dat leerlingen die niets willen zeggen hier ook de mogelijkheid voor krijgen. Het is echter lastig om te zien of een leerling niet reageert omdat zij ongemotiveerd of omdat zij bang is voor reacties van klasgenoten. De docent is van mening dat de methode goed te gebruiken is als er veel kennis overgedragen moet worden.

De hypothese kan worden aangenomen.

6. 'De OSDE methode past bij mijn lesstijl, ik ervaar het lesgeven met de methode als prettig'.

Door de artikelen die zijn besproken in de lessen vakdidactiek had ik een goed beeld van wat de OSDE methode inhield. Ik verwachtte dat de methode zou aansluiten bij mijn lesstijl en dat ik het lesgeven met de methode daardoor als prettig zou ervaren.

Voor mij als docent was de methode relatief gemakkelijk uitvoerbaar. Het werken met een nieuwe werkvorm vraagt altijd wat meer tijd. Het relatief grote aantal stappen die gemaakt dienen te worden bij het uitvoeren van de methode vragen om een goede voorbereiding. Maar ik heb het niet als erg moeilijk ervaren. Het houden van controle over de klas als zij onderdelen als kinderachtig (in de kring zitten) of langdradig (de slideshow) ervaren is wel lastig. Deze zaken zouden kunnen worden aangepast.

Mijn rol als docent is meer coachend dan vertellend, iets waar de OSDE methode erg geschikt bij is.

In de lessen van de huidige docent is enige rumoer toegestaan. Leerlingen gaan zo al snel door elkaar heen schreeuwen. Tijdens het gebruik van de OSDE methode is het belangrijk dat je naar elkaar luistert en dat er steeds maar een iemand tegelijk aan het woord is. Het toepassen van de methode in een klas waarbij normaal vrij veel rumoer is zal wellicht minder soepel verlopen.

Sfeer en gevoel van veiligheid in de klas zijn bij het bespreken van controversiële onderwerpen van groot belang. De OSDE methode zou moeten zorgen dat de klas een veilige ruimte wordt waarbinnen iedereen kan zeggen wat hij wil zonder hierop afgerekend te worden door anderen.

Ik ben echter van mening dat de sfeer en veiligheid in de klas al in een zekere mate aanwezig moet zijn, omdat de veilige ruimte niet in één les op te bouwen is. Mijns inziens ontbreekt het voor een groot deel aan deze twee zaken in de klas waarbinnen ik de methode heb toegepast. Hierdoor ontstaat het gevaar dat de leerlingen die eerlijk voor hun standpunten uitkomen hierop worden aangevallen door klasgenoten.

De methode past bij mijn lesstijl. Ik heb echter het lesgeven hiermee in deze klas niet als bijzonder prettig ervaren. De hypothese moet worden verworpen.

13.3 Conclusie

De onderzoeksvraag die richting gaf aan dit onderzoek luidde:

Hoe word het toepassen van de OSDE methode op leerlingen van 4 VWO van de school binnen het vak Maatschappijleer ervaren door zowel docent als leerlingen en wat moet er eventueel aangepast worden om de methode goed te laten aansluiten bij het Nederlands curriculum?

De leerlingen hebben positieve ervaringen opgedaan met de OSDE methode. Omdat deze afwijkt van de tot nu toe toegepaste methode in de lessen moesten zij wel even wennen aan het feit dat er sprake was van een andere structuur en dat ervan hen werd verwacht dat zij actief meededen met de les. De huidige docent was tevens tevreden over het toepassen van de OSDE methode. Hij was vooral te spreken over het feit dat de methode structuur en rust aanbrengt in de lessen en wil deze zelf ook gaan gebruiken.

Als lesgever heb de ik OSDE methode ervaren als een prettige methode die past bij mijn lesstijl. De leerlingen hebben een grote rol in de les, de docent is minder aan het woord dan tijdens een traditionele les. Er wordt niet alleen kennis overgebracht, er ontstaat kennis. Dat is voor mij het grootste pluspunt van de OSDE methode.

Omdat de OSDE methode in theorie aansluit bij het curriculum van het vak maatschappijleer hoeft er mijns inziens niets veranderd te worden en zal deze zonder meer goed aansluiten. Hieronder zijn nog wel aanbevelingen omschreven om de lessen in de praktijk nog beter te laten verlopen.

13.4 Aanbevelingen

Aanbeveling 1: De OSDE methode bevat een groot aantal stappen. Deze zijn mijns inziens wel allemaal nodig binnen de les. Het zou misschien beter zijn om (vooral de eerste keer) de methode in een blokkur toe te passen, zodat iedereen de rust heeft om na te denken en zijn of haar mening te geven. Het geeft ook de kans om zowel de docent als de leerlingen te laten wennen aan de methode. Een andere manier om de leerlingen te laten wennen aan de methode is door deze eerste verweven met de reeds gebruikte klassikale discussie.

Aanbeveling 2: De PowerPoint met plaatjes die ik gebruikte tijdens de les was te lang en moet korter. Het thema was na enkele sheets al duidelijk. Leerlingen werden hierdoor onrustig. Ik heb misschien het niveau van de leerlingen onderschat. Hier kan in een volgende les rekening mee gehouden worden. Het onderwerp discriminatie was al vaak besproken in de lessen. Bij het toepassen van een nieuwe werkvorm waarbij actieve participatie gewenst is, is het toepassen van een voor leerlingen interessant onderwerp gewenst.

Aanbeveling 3: Ik ben van mening dat de motivatie in de klas niet positief is beïnvloed door het tijdstip waarop de les viel, namelijk het achtste uur. Als hier de mogelijkheid voor bestaat zou ik dan ook willen adviseren om het introduceren van de OSDE methode op een vroeger tijdstip te doen. Over het algemeen zijn leerlingen dan frisser en meer bereid tot actief meedoen met de les.

Aanbeveling 4. De mate van kritisch denken zou vooraf getest kunnen worden. Zo zien de leerlingen ook de toegevoegde waarde van het (verder) aanleren van kritisch denken. De leerlingen zijn van mening dat zij kritisch denken toepassen. Uit de uitleg hoe zij dit hebben toegepast blijkt niet direct dat zij daadwerkelijk gebruik hebben gemaakt van kritisch denken. Dit begrip dient wellicht nog beter te worden uitgediept in de les.

Aanbeveling 5: Ik ben van mening dat het succes van de OSDE methode bij lessen over controversiële onderwerpen valt of staat bij de mate van respect en veiligheid die er in de klas heerst. Uit mijn ervaring met deze methode bleek dat deze veilige ruimte niet op te bouwen is in één les.

Mijn aanbeveling is dan ook om als docent vooraf te bepalen of een klas 'al toe is' aan het toepassen van de methode. Als dit niet het geval is dan is dit nadelig voor leerlingen die wel open durven te zijn. Leerlingen voelen zich aangevallen als zij een nare reactie krijgen van klasgenoten.

Dit bleek ook uit een feedback formulier van 1 leerling. Omdat er een bepaalde mate van vertrouwen aanwezig moet zijn is het wenselijk om de methode toe te laten passen door een docent waar leerlingen al bekend mee zijn.

Aanbeveling 5a: Indien er niet genoeg tijd is om deze veilige ruimte op te bouwen kan er in plaats van een klassikale bespreking eerst in kleine groepen gewerkt worden. Vanuit deze groepen kan dan de mening verkondigd worden. Dit kan als minder bedreigend worden ervaren dan meteen een mening verkondigen tegenover de hele klas.

13.5 Validiteit en betrouwbaarheid

13.5.1 Validiteit

Uit dit onderzoek zijn aanbevelingen op basis van de praktijk voortgekomen. De aanbevelingen in dit onderzoek zijn bedoeld om de OSDE methode goed te kunnen integreren in het Nederlands curriculum Maatschappijleer.

Om te onderzoeken of mijn conclusies valide zijn moet er de volgende vraag worden gesteld: 'Meten de verzamelde gegevens datgene wat zij dienen te meten?'.

Ik wilde meten hoe het toepassen van de OSDE methode op leerlingen van 4 VWO van de school binnen het vak Maatschappijleer ervaren werd door zowel docent als leerlingen. Daarnaast wilde ik te weten komen wat er eventueel aangepast moet worden om de methode goed te laten aansluiten bij het Nederlands curriculum.

Ik heb geen steekproeftrekking toegepast om mijn controlegroep en onderzoeksgroep te bepalen. Er is bewust gekozen voor de twee groepen zoals die al bestaan in klasvorm. Toch is er een conclusie voor beide groepen getrokken. Dit kan zorgen voor een vertekening van de uitkomsten. Ik generaliseer mijn uitkomsten echt niet buiten de 4 vwo klassen van deze school en deze docent. Ik heb in hoofdstuk 5 een beschrijving geven van de context en omstandigheden waarin in mijn stage en onderzoek heb uitgevoerd. Op deze manier kunnen andere scholen hun situatie vergelijken met die van de school om zo te zien in welke mate de aanbevelingen ook voor hen van toepassing zouden kunnen zijn.

Het gebruik van anonieme feedbackformulieren kunnen een positief effect hebben op de validiteit: omdat leerlingen anonieme kunnen antwoorden zullen zij vaker eerlijk of minder sociaal wenselijk antwoorden. De anonimiteit is echter ook een nadeel; hierdoor zijn leerlingen geneigd om niet serieus te antwoorden of om stukken open te laten als zij geen zin hebben om te antwoorden.

Een methode om validiteit te waarborgen is het vragen van feedback aan respondenten. De uitkomsten van de feedbackformulieren zijn in het focusgroup interview voorgelegd aan groep 2. Ik wilde van enkele uitkomsten een toelichting krijgen. Uit de feedback formulieren bleek dat niet iedereen zich vrij voelde om alles te zeggen wat hij/zij wilde. Ik wilde graag in het focus group interview te weten komen waardoor dit kwam. De leerlingen konden (of wilden) in het focus group interview echter niet aangeven waardoor dit kwam. Zij antwoordden dat zij juist tijdens maatschappijleer altijd wel het gevoel hebben dat zij alles mogen zeggen. Deze uitkomsten spreken elkaar tegen. De validiteit neemt daardoor af.

Een laatste punt dat de validiteit kan bedreigen is het feit dat de les die ik als basis voor mijn les heb gebruikt toch minder goed was dan ik van tevoren dacht. De PowerPoint was te lang. Dit zorgde voor rumoer en desinteresse aan het begin van de les.

13.5.2 Betrouwbaarheid

Een onderzoek is betrouwbaar, wanneer dezelfde onderzoeksmethode, toegepast op dezelfde klassen maar uitgevoerd door een andere onderzoeker toch tot gelijke resultaten komt.³¹

Als hetzelfde onderzoek nogmaals gehouden zou worden met hetzelfde aantal lessen met mij als onderzoeker en docent verwacht ik dezelfde resultaten. De gegeven antwoorden door de leerlingen in de feedback formulieren en in het focus group interview kwamen met elkaar overeen. Daarnaast waren er geen grote verschillen in antwoorden binnen de klas waarin ik de OSDE methode heb toegepast.

Indien er in plaats van 1 les meerdere lessen gegeven zouden worden met de OSDE methode dan is de kans dat er andere resultaten uit het onderzoek komen groter. Leerlingen raken op deze manier meer vertrouwd met de methode. Bij het toepassen van de methode over meerdere lessen heeft de docent ook meer tijd om de veilige ruimte op te bouwen. Dit zou voor verschillen kunnen zorgen in resultaten van dit onderzoek.

Ook kunnen dan conclusies getrokken worden over een groter aantal gebeurtenissen. Hiermee wordt voorkomen dat er conclusies getrokken worden over niet-representatieve gebeurtenissen.

³¹ P.G. Swanborn, *Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*, Meppel: Boom. 1994.P 175 en 189

Indien de les gegeven wordt door een andere docent, bijvoorbeeld de huidige docent, dan kunnen de uitkomsten ook anders kunnen uitvallen. Het aanwezig zijn en het doceren van mij als onderzoeker is een verstoring van de normale gang van zaken zoals de leerlingen gewend zijn. Het kan daarom sociaal gedrag losmaken wat anders niet het geval zou zijn.³²

De leerlingen hebben aangegeven dat zij het liefst leskrijgen op de manier zoals de huidige docent deze toepast. Dit kan ook een vorm van loyaliteit zijn. In de open vragen van de feedbackformulieren werd in de controlegroep een aantal keer 'de docent' als positief punt van de les aangegeven.

Een ander middel wat het gedrag tijdens mijn lessen verstoord kan hebben is het gebruik van de camera. In de feedbackformulieren werd dit door de leerlingen aangegeven als negatief punt van de les. Ik heb hen aan het begin van de les wel duidelijk verteld waarvoor ik de opnamen maakte, toch kunnen leerlingen zich mogelijk anders hebben gedragen omdat zij wisten dat zij opgenomen werden.

13.5.3 Triangulatie

Om een zo groot mogelijke betrouwbaarheid te realiseren is gebruik gemaakt van triangulatie.³³

Door middel van triangulatie wordt aangetoond dat mijn bevindingen ondersteund worden door meerdere onafhankelijk van elkaar verkregen waarnemingen. Op deze manier wordt informatie op geldigheid getoetst. De verkregen informatie wordt met minstens twee andere bronnen vergeleken.

Ik heb ik mijn onderzoek gebruik gemaakt van verschillende verzamelingstechnieken van data (methodische triangulatie):

- interviews met de huidige docent.
- interviews (zowel schriftelijk als mondeling) met de leerlingen. - mijn eigen ervaringen en observaties.

Daarnaast is er ook sprake van triangulatie ten aanzien van de databronnen: de data is verzameld bij verschillende personen, op verschillende tijdstippen. Door vanuit verschillende invalshoeken (huidige docent, onderzoeker en leerlingen) data te verkrijgen wordt de kans op een betrouwbare conclusie groter. De bedoeling van triangulatie is om overeenstemming te vinden tussen de uitkomsten van de verschillende onderzoeksmethoden.

Dit heb ik gedaan door tijdens het focus group interview feedback te vragen aan de leerlingen over de resultaten van de feedbackformulieren. Daarnaast heb ik met de huidige docent gesproken om te weten te komen of hij ervaringen deelde die ik had opgedaan tijdens de uitvoer van mijn onderzoek. Ook heb ik de data die ik uit literatuuronderzoek heb verkregen vergeleken met mijn eigen ervaringen. Zo bleek dat de OSDE methode in theorie naadloos aansluit bij het curriculum van het vak maatschappijleer. In de praktijk zijn er echter aanpassingen aan de les nodig om deze soepel te laten verlopen.

³² Miles, M., Huberman, E., ' *Qualitative Data Analysis: an expanded source book*', 1994, Sage Publications Inc.

³³ Grix, J. (2004) *The Foundations of Research*, New York: Palgrave Macmillan. P. 176

Yin, R. (1994). *Case study research: Design and methods* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publishing

Geraadpleegde literatuur en websites

Literatuur

- Einsiedel, A., Brown L., & Ross, F. (1996). *How to Conduct Focus Groups: A Guide for Adult and Continuing Education Managers and Trainers*. University of Saskatchewan: University Extension Press.
- Examenprogramma maatschappijleer vwo 2011
- Grix, J. (2004) *The Foundations of Research*, New York: Palgrave Macmillan. P. 176
- Hoogeveen P., Winkels J., *Het didactische werkvormenboek: variatie en differentiatie in de praktijk*. Van Gorcum 2005 p. 94-95
- Jackson, J., *Hoe geef je les in kritisch burgerschap?* in *S&D*, 9/2008
- Kievid, J. De e.a. *Delphi, Maatschappijleer 2^e fase vwo*, Thiememeulenhoff, Utrecht/Zutphen 2007.
- Lynn, L., *Teaching and learning with cases*, Chathan House, New Yourk, London, hoofdstukken 7 en 12
- Miles, M., Huberman, E., '*Qualitative Data Analysis: an expanded source book*', 1994, Sage Publications Inc.
- Morgan, D.L. (1997) *Focus Groups as Qualitative Research*, qualitative Research Methods Series, Vol. 16, second petitiën, Sage Publications, Inc. ISBN: 9-780761-903437
- Morgan, D. (1998a) *The focus group guidebook*. Thousand Oaks: Sage
- Olgers, T. e.a., *Handboek Vakdidactiek Maatschappijleer*. Landelijk Expertisecentrum Mens-en Maatschappij-vakken 2010.
- Oulton, Ch. et al, *Controversial issues - teacher's attitudes and practices in the context of citizenship education*, in: *Oxford Review of Education*, vol.30, No. 4, December 2004, 489 - 507
- Swanborn, P.G. *Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*, Meppel: Boom. 1994.P 175 en 189
- De Winter, Micha, *Democratie-opvoeding versus de code van de straat*, in: De Winter et al. (eds.) *Opvoeding in democratie*, SWP Amsterdam, 2006
- Withney, L. (2005) *Middle level teachers using focus group research*. *Education*. Vol. 126, No. 1, pp. 3- 12
- WRR (H. van Gunsteren), *Eigentijds Burgerschap*, 1992
- Yin, Robert K. *Applications of case study research*. SAGE Publications Ltd. januari 2003

Geraadpleegde websites

Open space education, via www.osdemethodology.ogr.uk:

- Briefing pack critical literacy; briefingpack open space education
- OSDE Critical Thinking Course, Critical Thinking Course Learning Diary
- Critical thinking: what is it and why it counts? V. Androtti, OSDE Critical thinking Course, CSSGJ

- <http://www.slo.nl/primair/themas/burgerschap/faq/> bekeken op 3 november 201

Bijlage I: Interview 1 De huidige docent, vóór de OSDE methode

1. Welke methoden gebruik je nu om de lessen te geven? (bijvoorbeeld vraag en antwoord, een monoloog, discussie, beeldmateriaal)

Ik maak het meeste gebruik van vraag en antwoord, discussie/debat en instructie. Af en toe gebruik ik filmpjes die ik op het smartboard laat zien. Ik maak geen gebruik van PowerPoint, het maken hiervan kost mij te veel tijd.

2. Wat is jouw lesstijl?

Mijn lesstijl is open, prikkelend en provocerend. Ik wil het vak maatschappijleer als volwaardig brengen. Maatschappijleer wordt vaak gezien als een klein vak met een slecht imago. Dit komt omdat veel leraren het naast het vak geven waar ze werkelijk voor bevoegd zijn. Ik probeer door mijn manier van lesgeven, maar bijvoorbeeld ook door mijn kleding het vak een serieuze uitstraling te geven.

Hij wil leerlingen graag uitdagen om met standpunten te komen waarvan ze weten dat hij die zelf niet heeft. Ik vind het niet erg als leerlingen een mening hebben die niet noodzakelijk maatschappelijk correct is. Ik wil juist graag dat leerlingen hun mening uiten zodat ik ze kan uitdagen hun manier van denken uit te leggen en te onderbouwen. Leerlingen mogen alles zeggen, maar ze moeten er vervolgens wel over praten. Ik doe dit om te voorkomen dat leerlingen in het openbaar ongecontroleerde uitspraken doen waardoor ze in de problemen kunnen komen. Ik heb liever dat ze deze grenzen verkennen in de veiligheid van een klaslokaal dan daarbuiten.

3. Welke methode gebruik je om controversiële onderwerpen te bespreken?

Ik begin zo'n les vaak door een verhaal te vertellen over iets dat ik heb meegemaakt dat daarmee te maken heeft. Door iets van mijzelf te vertellen zijn leerlingen geneigd om zelf ook meer los te laten en mee te doen.

Leerlingen mogen vervolgens in een klassikale discussie alles zeggen, maar ze moeten er vervolgens wel over praten. Ik doe dit om te voorkomen dat leerlingen in het openbaar ongecontroleerde uitspraken doen waardoor ze in de problemen kunnen komen. Ik heb liever dat ze deze grenzen verkennen in de veiligheid van een klaslokaal dan daarbuiten.

4. Hoe bevallen die methoden?

De methoden die ik gebruik bevallen goed. Ik gebruik hierbij mijn eigen sterke eigenschap, namelijk mijn verbale vermogen. Lessen zijn daarom vaak gebaseerd op een verhaal van mijzelf.

5. Kun je een korte beschrijving geven van groep 1?

Groep 1 is slim, uitgekookt en heeft behoorlijk wat kennis. Toch hebben ze weinig wijsheid, ze weten de kennis nog niet vaak toe te passen op de juiste momenten. Ze zijn weinig sociaal en hebben geen goede omgang met hun omgeving. De leerlingen willen zich niet kwetsbaar opstellen. Groep 1 doet over het algemeen wel goed mee met de lessen.

6. Kun je een korte beschrijving geven van klas 2?

Groep 2 is vergelijkbaar met groep 1, groep 2 is echter minder gemotiveerd. Er zijn een paar leerlingen geïnteresseerd, zij doen goed mee met de les. De rest moet er volgens hem echt 'bijgesleept' worden. Zij doen uit zichzelf niet mee met de les. Wel doen ze mee om de docent een plezier te doen.

7. Hoe ziet een discussie in jouw lessen eruit?

Meestal blijft iedereen op zijn plek zitten tijdens een discussie in de klas. Soms zetten we alle tafels aan de kant en ontstaat er een echt debat, met aan beide kanten van de klas een groep met een standpunt. Ik zeg ook wel eens: roep maar wat er in je opkomt. In elk geval probeer ik ze altijd te prikkelen om wat te zeggen. Hierbij speel ik vaak advocaat van de duivel.

Ik zorg voor een helder onderwerp of probleemstelling, waarbij ik meningsvorming probeer te laten ontstaan. Ik geef zelf informatie die verschillende kanten van het onderwerp belicht. Leerlingen moeten zelf een keuze maken uit deze informatie. Meestal breng ik zelf een onderwerp in, soms komen leerlingen zelf ook met een vraag of opmerking waar vervolgens een discussie over ontstaat.

Aan het eind van de les zet ik alles nog eens op een rij met een samenvatting vervolgens sluit ik de les af.

8. Doet iedereen actief mee met de discussie?

Niet iedereen in de klas doet altijd actief mee met de discussie. Ik onderscheid in de klassen in de klassen 3 groepen:

- 4. Leerlingen die uit zichzelf enthousiast mee doen;*
- 5. leerlingen die niet uit zich zelf meedoen, maar die wel bij de discussie betrokken kunnen worden;*
- 6. leerlingen die niet meedoen en die ook niet mee willen doen.*

9. Zo nee, Komt dat omdat men in de 'normale' lessen niet genoeg aandacht besteedt wordt aan veiligheid, althans niet voldoende?

Nee, ik denk niet dat dit komt omdat er te weinig aandacht wordt besteed aan veiligheid. Als leerlingen beledigend of onaardig worden naar elkaar dan grijp ik in.

Is dit al eens gebeurd?

Ja, een meisje dat haar mening gaf werd daarop op een vervelende manier aangesproken door twee jongens. Deze jongens heb ik duidelijk laten wetend dat dit gedrag niet gepast was. Ik ben van mening dat een leerling boven het commentaar van anderen moet staan. Zij moeten geen angst hebben voor andere leerlingen.

10. Heb je de leerlingen al kennis laten maken met kritisch denken? Zo ja hoe en hoe verliep dit?

Ik laat de leerlingen het hele jaar door kennis maken met kritisch denken. Ik geef hier geen aparte les in. Ik adviseer de leerlingen om altijd de vraag te stellen: "Is dat nou wel zo? Ook in andere situaties en onder andere omstandigheden?"

11. Heb je behoefte aan nieuwe methoden? Zo ja, om welke vaardigheden aan te leren?

Ik heb mijn huidige methode nodig om leerlingen bij de les te houden. Zij dwalen gauw af, ik moet ze dan steeds weer bij de les halen. Dit kost veel tijd. Hierdoor ben ik minder geneigd om nieuwe methoden uit te proberen. Toch zou ik wel nieuwe dingen willen uitproberen, ik heb het idee dat ik met mijn huidige methoden tegen mijn grenzen aanloop en de leerlingen soms niet goed kan bereiken.

Bijlage II: Interview 2 De huidige docent, na de OSDE methode

1. Wat vind je van de gebruiksvriendelijkheid van de OSDE methode?

Ik vind de gebruiksvriendelijkheid goed. Wat ik vooral goed vond is dat de leerlingen direct worden aangesproken om mee te doen met de les. Aan het begin van de les wordt benadrukt dat zij in teamverband moeten werken, dit dwingt ze min of meer tot meedoen. Dit vind ik positief.

2. Wat vind je van de toepasbaarheid van de OSDE methode?

Dat hangt van het thema af dat in de les wordt toegepast. Ik denk dat het een goede methode is om te gebruiken als er veel kennis overgedragen moet worden. Omdat leerlingen actief meedoen zullen zij ook beter luisteren.

3. In hoeverre verschilt deze methode van de gangbare les vormen binnen jouw 4 vwo klassen?

Ik sta normaal meer onrust toe, uit deze onrust komen soms interessante opmerkingen naar voren. De OSDE methode brengt meer structuur aan in de lessen, dit vind ik wel positief. Iedereen is bij mij in de les vrij om te reageren, toch manipuleer of prikkel ik ze dan soms een beetje om toch een standpunt te geven.

4. Vind je de methode een goede manier om controversiële onderwerpen te bespreken in de klas?

Ik heb het gevoel dat de OSDE methode de leerlingen min of meer dwingt om mee te doen met de les. Bij het bespreken van een controversieel onderwerp kan dit lastig zijn. Ik ben van mening dat iedereen vrij moet zijn om te reageren. De intrinsieke motivatie om met de les mee te doen moet bij hen aanwezig zijn.

5. Is er wat veranderd in Groep 2? Doen meer mensen mee? Zijn ze opener, of kritischer na gaan denken?

Groep 2 was in het begin wat afwachtend en onwennig. Zij hadden meteen door dat de les een andere structuur had dan de lessen die zij normaal van mij krijgen. Ze kregen het gevoel dat ze wat moesten gaan doen.

Toch was de inzet mijns inziens nog beperkt.

De lessen gingen goed, daar lag het niet aan. Ik denk dat er gewoon niet meer uit de stille en soms ongemotiveerde leerlingen te halen valt.

6. Zou je zelf de OSDE methode gebruiken?

Ik vind de methode goed om ter afwisseling te gebruiken. Dit naast mijn huidige methodes. Zoals ik als zie: de methode lijkt me vooral goed toepasbaar in een les waarbij veel kennisoverdracht plaatsvindt.

Ik vind dat je als docent moet lesgeven op een manier die je sterke eigenschappen benut. Bij mij is dit mijn verbale vermogen. Ik kan goed spreken en een verhaal vertellen. Daarom baseer ik mijn lessen het liefst op een verhaal van mijzelf. Aan de hand van een verhaal aan het begin van de les geef ik de rest van mijn les vorm.

7. Zou je zelf lessen willen geven over kritisch denken?’

Ik laat kritisch denken het hele schooljaar door naar voren komen in mijn lessen. Het lijkt me wel goed om bijvoorbeeld aan het begin van het schooljaar een les in kritisch denken te geven om het begrip te benoemen en de leerlingen het kritisch denken bewust toe te laten passen.

Bijlage III: Les 1, groep 2 Kritisch denken

Slide 1

Slide 2

Slide 3

Slide 4

Wees zelf kritisch

- En wees bereid om je eigen standpunten, opvattingen en overtuigingen uit te leggen, te verdedigen en aan te passen.
- Bepaal zorgvuldig in welke mate je een bewering aanneemt of verwierpt.
- Verzamelen informatie voordat je tot een oordeel komt.

Leonie Tjoonk 4

Slide 5

Waarom is het belangrijk?

Leonie Tjoonk 5

Slide 6

Ontwikkelingslanden

http://www.youtube.com/watch?v=y1LAS_i_hzI

Leonie Tjoonk 6

Slide 7

Bespreek met je buurman/buurvrouw

1. Hoe definieer je vooruitgang?
2. Zijn er mensen die 'onderontwikkeld' worden beschouwd door de meeste mensen waar je woont? Wie zijn dat?
3. Vind je de mensen uit het filmpje onderontwikkeld?
4. Wat zouden de mensen uit het filmpje van ons denken?
5. Wat zou jij doen als iemand dacht dat je 'ongeschoold' of 'onbeschaafd' was en probeerde om je te helpen vooruit te komen op een manier waar jij het niet mee eens was?
6. Hoe ontwikkeld is de groep waar jij bij hoort?
7. Hoe denk je dat andere groepen jouw groep zien?

Leonie Tjoonk

7

Slide 8

Dialogoog (1)

- Wat zijn volgens jullie de definities van vooruitgang en beschaving?

Leonie Tjoonk

8

Slide 9

Dialogoog (2)

- Hoe vinden wij dat mensen moeten leven en naar vooruitgang moeten streven?

Leonie Tjoonk

9

Slide 10

Dialogoog (3)

- Wat zijn de redenen en gevolgen van het proberen om een idee van vooruitgang op te leggen?

Leonie Tjoonk 10

Slide 11

Probleem

Jij bent tv producent. Je gaat een groep Nederlanders neerzetten bij een stam in Afrika. Deze mensen leven zonder stromend water of stroom in hutjes, zij gaan niet naar school. Je weet dat dit programma de veronderstelling kan versterken dat tribale mensen (die verschillende ideeën hebben over vooruitgang en beschaving) worden gezien als onderontwikkeld en onbeschaafd.

Hoe kan je voorkomen dat dit beeld ontstaat bij de kijker?

Leonie Tjoonk 11

Slide 12

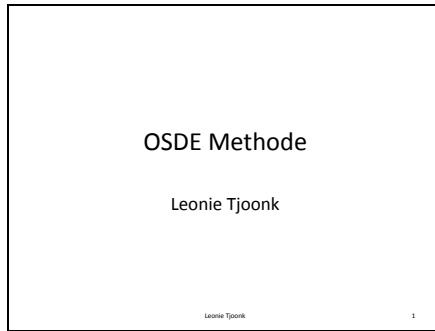
Vandaag

- Wat heb je geleerd?

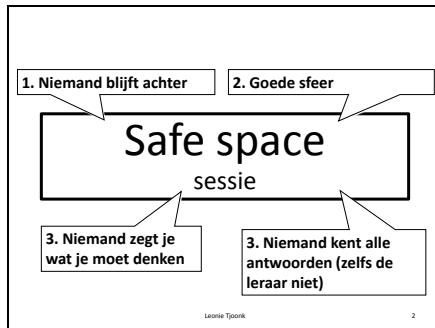
Leonie Tjoonk 12

Bijlage IV: Les 2, groep 2 OSDE methode

Slide 1

Slide 2

Slide 3

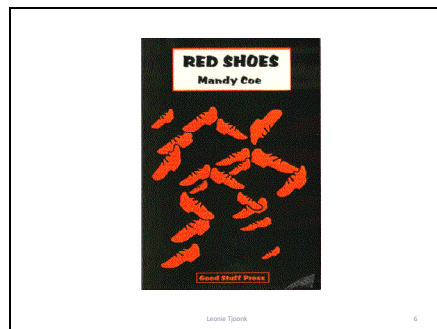
Slide 4

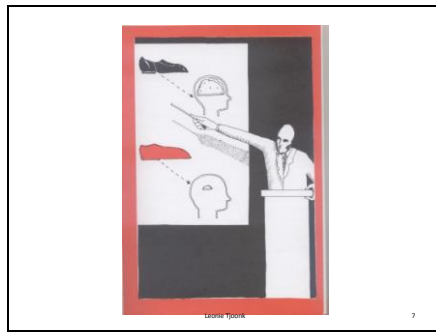
Slide 5

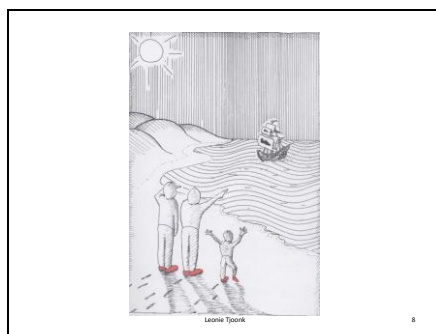
Slide 6

Slide 7

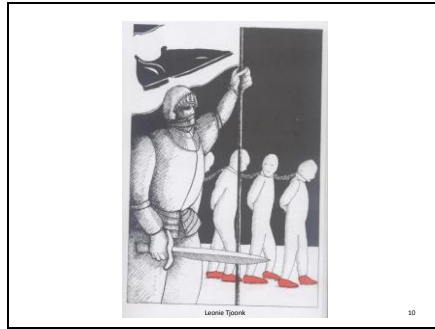
Slide 8

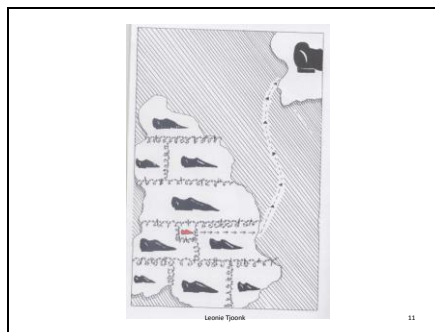
Slide 9

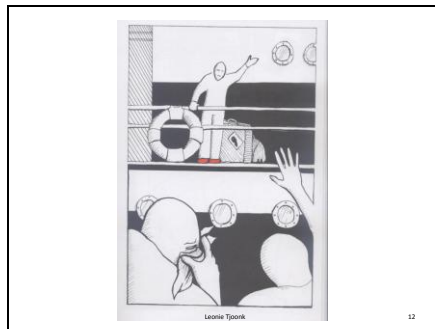
Slide 10

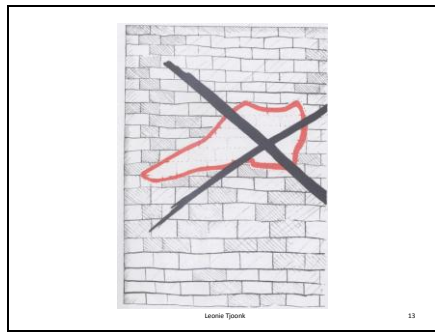
Slide 11

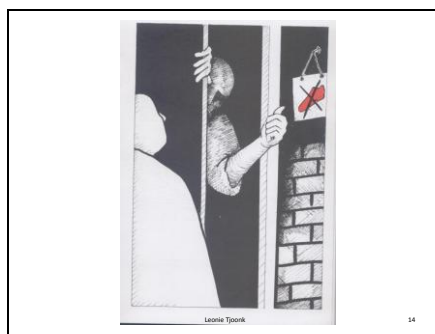
Slide 12

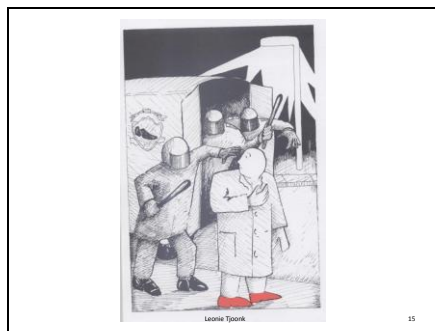
Slide 13

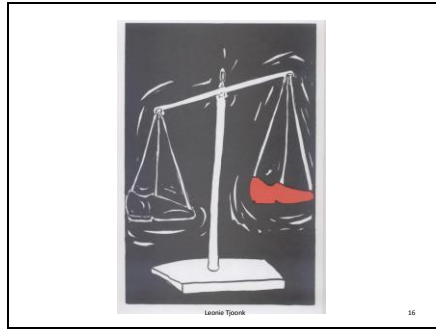
Slide 14

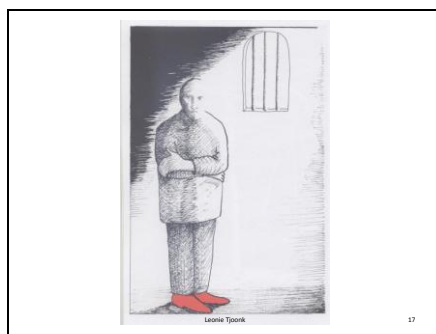
Slide 15

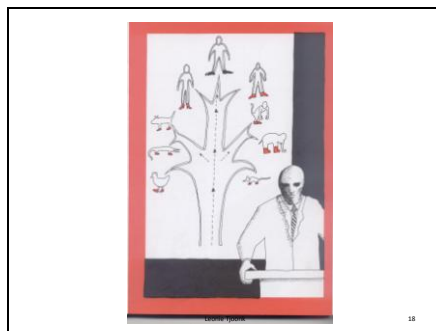
Slide 16

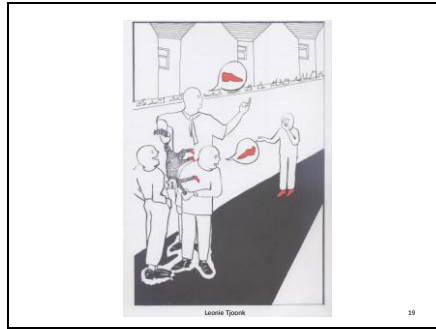
Slide 17

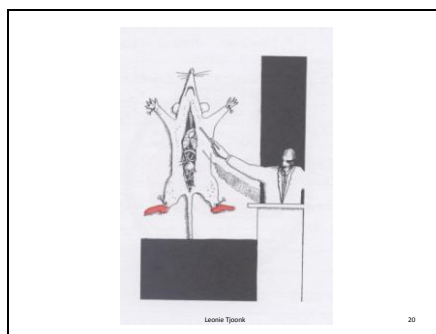
Slide 18

Slide 19

Slide 20

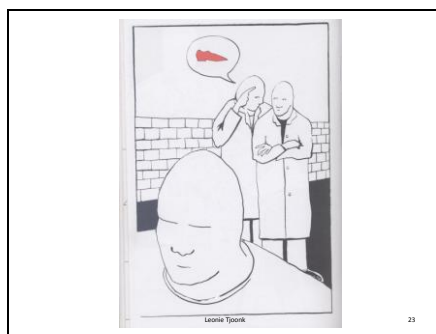
Slide 21

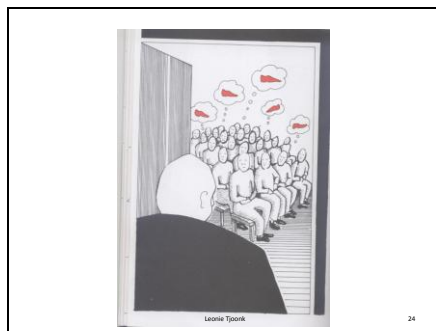
Slide 22

Slide 23

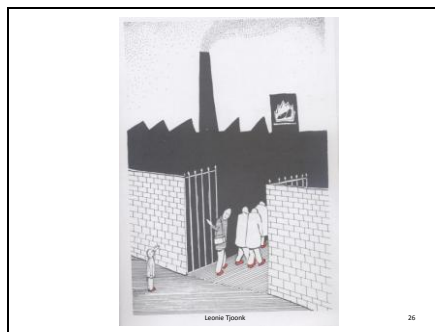
Slide 24

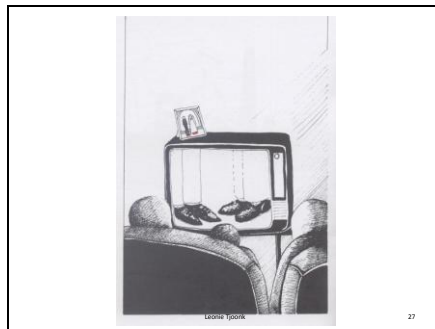
Slide 25

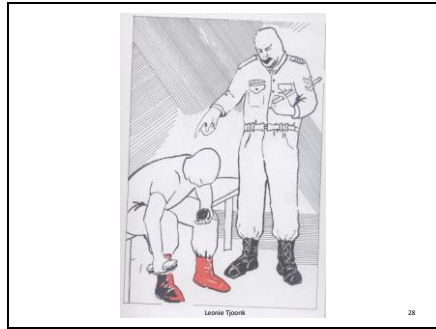
Slide 26

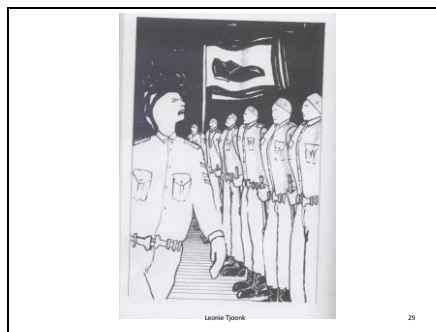
Slide 27

Slide 28

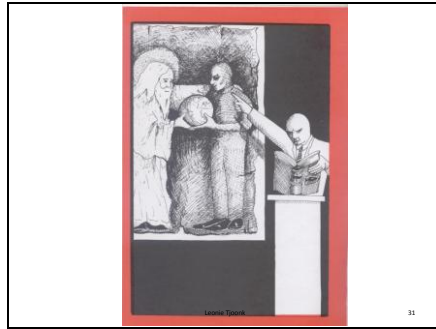
Slide 29

Slide 30

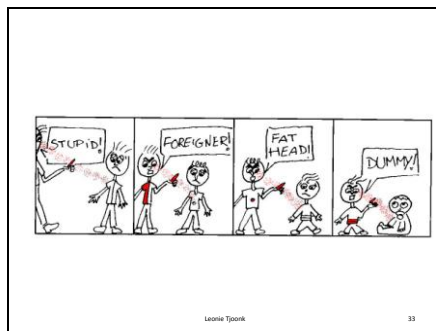
Slide 31

Slide 32

Slide 33

Slide 34

Teken of schrijf je EERSTE GEDACHTEN op

Leonie Tjoonk 34

Slide 35

Deel je gedachten met je
buurman/buurvrouw

Leonie Tjoonk 35

Slide 36

Maak VRAGEN in tweetallen

Leonie Tjoonk 36

Slide 37

A rectangular slide with a black border. The text "STEM voor een vraag" is centered in the middle. At the bottom left, it says "Leonie Tjoonk" and at the bottom right, it says "37".

STEM voor een vraag

Leonie Tjoonk 37

Slide 38

A rectangular slide with a black border. The text "BESPREEK deze" is centered in the middle. At the bottom left, it says "Leonie Tjoonk" and at the bottom right, it says "38".

BESPREEK deze

Leonie Tjoonk 38

Slide 39

A rectangular slide with a black border. The text "DEEL wat we hebben geleerd" is centered in the middle. At the bottom left, it says "Leonie Tjoonk" and at the bottom right, it says "39".

DEEL wat we hebben geleerd

Leonie Tjoonk 39

Bijlage V: Feedback formulier Les 2.³⁴

Vraag 1. Wat heb je geleerd in deze les over het onderwerp?

--

Vraag 2. Heb je kritisch denken toegepast in de les?

--

Vraag 3. Noem drie goede punten van deze les

--

Vraag 4. Noem drie minder goede punten van deze les

--

Vraag 5. Geef een cijfer voor je aandeel in de groep, (van 0 tot 10, 0= weinig en 10 = veel) betreffende de volgende punten:

1	Ik gaf heel veel eigen ideeën in de groep	
2	Ik probeerde dingen vanuit een ander perspectief te bekijken.	
3	Ik dacht goed na over standpunten van anderen	
4	Ik dacht goed na over standpunten van mezelf	
5	Ik luisterde naar anderen en gebruikte zelfs hun ideeën.	
6	Ik bouwde op de ideeën van andere om mijn eigen te veranderen.	
7	Ik wilde mijn eigen ideeën niet veranderen.	
8	Ik wilde andere mensen overtuigen van mijn ideeën.	
9	Ik bleef stil en keek naar de rest van de groep.	
10	Ik bleef stil en dacht aan iets anders.	
11	Ik wilde de problemen eruit filteren en snel tot een conclusie komen.	
12	Ik begon te discussiëren omdat anderen het niet met me eens waren.	
13	Ik wilde niet mee doen aan de oefening.	
14	Ik snapte wat de bedoeling van de (OSDE) methode was en kon gemakkelijk meedoen aan de les	
15	Ik voelde me vrij om alles te zeggen wat ik wilde.	

³⁴

Vrij naar Critical Thinking Course Learning Diary. www.osdemethodology.org

Bijlage VI Grove data open vragen feedbackformulier

OSDE groep

	Vraag 1	Vraag 2	Vraag 3	Vraag 4
1	Het is moeilijk om oorzaken en redenen te bedenken als verklaring voor het onderwerp	Ja, ik heb gewoon mijn vertegenwoordigt	Alternatieve les/Poging proberen een moeilijk onderwerp te bespreken	Verplichting tot deelname/Confrontatie met minder interessante zaken
2	Niets	Ja, ik bedacht alles zelf	Uitleg	
3	Dat discriminatie nooit zal verdwijnen, het blijft altijd bestaan. Het verplaatst zich alleen naar een andere groep	Ja, door niet de mening van anderen mee te nemen naar mijn mening	Iedereen deed mee/Goed discussiëren/Tijd ging snel	Camera aan/langdradig/Saai onderwerp(erg vaak gehad)
4	Dat discriminatie nooit zal verdwijnen.	Ja, heb mijn eigen mening gebruikt	Iedereen deed mee/Goed discussiëren/Tijd ging snel	Camera aan/langdradig/Saai onderwerp(erg vaak gehad)
5	Discriminatie altijd voorkomt en het niet zo simpel tegen te houden is.	Ja, door veel vragen te stellen	Het gesprek/discussie/PPT en het onderwerp	De camera/ het onderwerp was niet vrolijk/ sommige dingen waren best moeilijk
6	Dat je discriminatie niet tegen kan houden	Ja heb geprobeerd om een mening te vormen zonder dat iemand mij beïnvloed	Dat ik mijn mening kwijt kon/Dat is iemands mening zou aanhoren/Discussiëren leid tot meer ideeën	Niet iedereen deed fanatiek mee
7	Discrimineren is niet te voorkomen/bestrijden zal altijd bestaan	Ja, door niet naar andere te kijken zoals altijd	Me ding kon doen/Mening aanhoren/Discussie leid tot meer en is betere voor ontwikkeling	-

8	Niks	JA	Ze deed haar best/Je werd erbij betrokken/Interessant	Duurde te lang/Schoenen
9	Dat je meer discrimineert dan je denkt	Ja ik vond dat discriminatie wel te voorkomen is	Ik werd door iedereen geluisterd/ik vond de discussie interessant/ik zei mijn mening	Mijn klasgenoten waren niet met me eens/"ik werd aangevallen"/Mijn klasgenoten kletsten soms uit hun nek
10	Discriminatie is niet te stoppen	Ja, maar dat doe ik altijd. Ik geef altijd mijn eigen mening	Verwoede discussie/Goed nagedacht/Teamwork	Weinig verandering qua mening/Sommige waren te vol van zichzelf/Niet iedereen deed mee
11	Dat er veel wordt gediscrimineerd	Ja je denkt er wel goed over na	Je werd erbij betrokken/Gezellig/Leuk onderwerp	Langdradig/Lange PPT
12	Ik wist deze dingen al	Ik dacht voor deze les al kritisch	Discussiëren/Klassikaal /Iedereen deed mee	Was langdradig/Het was een beetje langzaam
13	Dat discriminatie niet zal verdwijnen	Nee eigenlijk niet bewust	Discussiëren	Best saai/Camera
14	Dat discriminatie nooit zal verdwijnen	Nee niet bewust	Discussiëren	Best wel saai/Camera
15	Niks wist alles al	Je kunt een betere houding aannemen	Leuk/Goede uitleg/Rust	Lange PPT

Controle groep

	Vraag 1	Vraag 2	Vraag 3	Vraag 4
1	Over veiligheid op straat	JA, goede antwoorden geven	Geen werk/mooi weer/laatste uur	Duurt lang/beetje saai/tas moest op de grond
2	Dat het op straat niet veilig is	Ja, ik was heel kritisch	Uitleg/docent/Onderwerp	Geen
3	Dat het lijkt alsof het onveilig wordt op straat	Niet heel erg, maar heb wel over het onderwerp nagedacht	Het werd verduidelijkt met een tekening/De aantekening was duidelijk/Vrijwel iedereen werd bij de les	De uitleg duurt vrij lang/sommige onderwerpen zijn niet voor iedereen interessant
4	Of het nou echt onveilig is op straat	Niet heel erg, maar heb wel over het onderwerp nagedacht	Het werd verduidelijkt met een tekening/De aantekening was duidelijk/Vrijwel iedereen werd bij de les	De uitleg duurt vrij lang/sommige onderwerpen zijn niet voor iedereen interessant
5	Dat je niet alles moet geloven	Niet heel erg, maar heb wel over het onderwerp nagedacht	Het werd verduidelijkt met een tekening/De aantekening was duidelijk/Vrijwel iedereen werd bij de les	De uitleg duurt vrij lang/sommige onderwerpen zijn niet voor iedereen interessant
6	niks	Nee niet echt, wel luisteren naar wat meneer zei	Boeiend onderwerp/Veel informatie op het bord/Duidelijk	Te lang over 1 punt doorgaan
7	Dat media niet altijd de waarheid verteld	Nee, niet echt	Interessant/Laatste uur	Saai/Langdradig/Irritant geluid
8	Ik weet het echt niet	Nee	Was wel interessant(i.t.t. Andere Maatschappij lessen)/Leraar geeft op zich wel goed les	Leraar praat te veel
9	Hoe je informatie over veiligheid moet zien	Nee	Interessant/Laatste uur/Veel kunnen leren	Saai/Duurt lang
10	Het wordt onveiliger	Nee	Intellectueel/Er werden dingen aan de klas gevraagd/De stoelen	Ingewikkeld/Je werden dingen aan de klas gevraagd/Te veel

			zitten lekker	informatie
11	Onveiligheid op straat	Nee	Goede uitleg/Vraagt dingen aan de klas/Duidelijke aantekening op bord	Soms rare voorbeelden/Verder niks!
12	Het is onveilig	Nee	Internet/docent	Niks/Niks/Niks
13	Het valt hier wel mee met onveiligheid	Nee	docent	-
14	Bodem/Referentie kader	Nee, soepel denken	Docent/Referentie kader/Bodem	-
15	Dat je niet alles moet geloven wat in het nieuws is	Nee	Gezellig	-

Bijlage VII Vragen van het focus group interview groep 2

1. Wat zijn volgens jullie de verschillen met de OSDE methode en jullie gewone lessen?
2. Zijn dit positieve/negatieve verschillen?
3. Op welke manier leren jullie in de lessen van mijnheer Fens kritisch denken?
4. Vonden jullie het gemakkelijk om mee te doen met de OSDE methode?
5. Zo nee, wat was er lastig aan?
6. Zou je vaker op deze manier les willen krijgen?
7. Uit de feedback formulieren bleek dat jullie je niet allemaal vrij voelden om alles te zeggen wat je wil. Hoe zou dit komen?
8. Wat zou er in de les moeten gebeuren om dit te veranderen?
9. Wat zorgt ervoor dat je beter gaat nadenken over andermans standpunten?
10. Wat zorgt ervoor dat je je eigen ideeën misschien zelf wel zou willen aanpassen?
11. Hoe hielp de OSDE methode om kritisch naar je eigen standpunten te kijken?
12. Uit de feedback formulieren bleek dat niet iedereen actief heeft meegedaan tijdens de discussie. Kunnen jullie bedenken hoe dit komt?
13. Wat zou er in de les moeten gebeuren om dit te veranderen?